

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САЊЪАТИ Haftalik gazeta • 1956-yil 4-yanvardan chiqqan boshlagan e-mail: uzas@b2c.uz 2012-yil 24-fevral • №8 (4147)

БИДИМИ ЗЎР МИНГНИ ЙИҚАР

Пойтахтимизда "Юксак билим ва интеллектуал ривожланган авлоднинг тарбиялаш — мамлакатнинг барқарор тараққий эттириш ва модернизация қилишнинг энг муҳим шarti" мавзусида халқаро конференция бўлиб ўтди.

Мустақиллик инсон фарзанди учун зарур бўлган бу эҳтиёжни кундалик маънавий заруратга айлантирди. Чунки илм-фан миллат тафаккурини чархлаб, салоҳиятини оширади, ўзлигини англайди. Рухиятини озод этиб, парчаланган кишиларни унутмасликка, қайта бўйин эгмасликка даъват этади. Бунга тарихдан ҳам мисоллар кўп. Абу Райхон Берунийнинг минг йиллар аввал тафаккур кўзи билан уммон ортда қуруқлик мавжудлигини башорат қилгани, Мирзо Улугбек ўрта асрлардаёқ осмон жисмлари ҳаракат йўналишларини ўрганиб, юлдузлар жадвалини тузгани, Ал-Хоразмий ва Ал-Фарғонийнинг тенгсиз кашфиёти бунга далилдир. Президентимиз "Юксак билим ва интеллектуал ривожланган авлоднинг тарбиялаш — мамлакатнинг барқарор тараққий эттириш ва модернизация қилишнинг энг муҳим шarti" мавзусидаги халқаро конференциянинг очилиш маросимидаги нутқда "Ўзбекистон замини кўп асрлар давомида фан ва маърифат ўчоғи, жаҳон цивилизацияси

марказларидан бири бўлиб келган, илму маърифатга интилиб яшаш эса халқимиз менталитетининг ажралмас қисмига айланган кетган", деб таъкидлар экан, буюк аждодларимиз математика, астрономия, геодезия, минералогия, фармакология ва тиббиёт соҳаларидаги кашфиётлари билан бутун дунёда шуҳрат қозонганига эътибор қаратди. Миллий тараққийга йўналтирилган "Ўзбек модели"нинг ажралмас қисми ҳисобланган таълим соҳасини ислоҳ қилиш ўн икки йиллик узлуksиз мажбурий таълим тизимига асосланади. Юртбошимиз ана шу тизимнинг моҳияти ҳақида сўзлаб, "Бу, айниқса, қизларимиз учун муҳимдир, — деди. — Чунки ёш оиланинг мустақамлиги, аввало, қизларнинг бирор бир мутахассисликини эгаллаб, ҳаётда ўзининг мустақил фикри ва ўрнига эга бўлиши билан бевосита боғлиқдир". Бу фикрларнинг ҳаётини асосларини англамоқ учун ўзбек оиласининг энг қадимги муҳитини кўз олдимизга келтирайлик. Бир

Илм — ўзга билмақар

замонлар оммавий ташкил этиладиган ишлар, корхоналар бўлмаган пайтларда эркаклар рўзгорни таъмин этиш учун аτροφ кезиб иш қидирган, ов қилган, чорва боққан, ер ағдарган, ғалла ўстирган. Аёллар эса ўшанда ҳам фақат ўйда бола боқиб, бекор ўтирмаган. Донни ёргучоқда тортиб, нон пиширган. Чорва жундан ип йигириб гилам тўқиган, чакмон тиккан, ўтин тайёрлаган — оиласи равнақи учун қўлидан келган ҳамма меҳнатни қилган. Аввало, ота-она бағридаёқ ёш қизлар шунга ўргатиб борилган. Бу жараён оила мустақамлигини таъминлаган. Собиқ шўро даврига келиб эса вазият ўзгарди. Йирик корхоналар, жамоа ҳўжаликлари пайдо бўлди. Бироқ ўн йиллик мактабни битирган ўсмирлар бирорта хўнарга изчил равишда ўргатиб борилмади. Сабаби, собиқ мафкура мактабни битирган ёшларнинг икки-уч хўнари бўлишини ўз сийсати учун манфаатли деб билмасди. Шу боис қўлидан хўнари йўқлигидан фойдаланиб, уларнинг доимий равишда гўзанинг ичидан чиқмайдиغان пахта қўллари бўлиб қолишига зимдан шароит ҳозирларди. Мустақиллик инсон эрки, ҳақ-ҳуқуқини ўзига қайтаргани юртимиз фарзандлари янги таълим даргоҳларининг ўзидеёқ хоҳлаган касб-хўнари эгаллаётганида ҳам намоён бўлиб турибди. Хўнари бор йигит ва қизнинг истиқболли порлоқ. Аввало, олий ўқув юртида тахсилни давом эттириш мумкин. Бордию бу маъқул қўрилмас, у қиз бўлсин, йигит бўлсин ўз эгаллаган касбига қараб, бирор ишининг бошини тутди. Ҳам жамиятга фойдаси тегади, ҳам оила қуриб, унинг мустақам бўлишига ҳисса қўша олади.

Давоми иккинчи саҳифада.

Сурат: Халқаро конференция иштирокчилари Тошкентдаги 769-мактабда. Саркар УРМОНОВ (ЎАА) олган сурат.

ЎЗБЕКОНА БАҒРИКЕНГЛИК

Тарихий ҳақиқат шундаки, ҳар бир халқ инсоният тараққийотида ё қурол кучи — зўравонлик, ё ақл кучи — бағрикенглик билан ўз йўлини танлайди. Ўзбеклар айнан иккинчи йўлдан бораётган халқдир. Ҳўш, ўзбекча бағрикенглик нимадан куч олиб яшамоқда? Уларни қандай ришта боғлаб турибдики, бундай зўгулик қондан-қонга, авлоддан-авлодга безавол ўтмоқда? Шубҳасиз, маъзур мавзу умуминсонийдир, ҳар бир халқнинг зўгулига йўғунлиги ўзига хос ибратли жиҳатларини кўриш мумкин. Аммо мен учун, Ўзбекистонда ярим асрлик умрини ўтказган қрим татарларининг бир вакили сифатида айтмоқчиманки, дунёқарашимнинг шаклланишида ўзбекча тафаккурнинг таъсири ҳақида сўзлаб бериш гўяда марқидир.

Катагон авж олган оғир замонларда бу юртда бошпанасиз қолган миллионлаб одамлар, ҳаттоки бутун бир халқларга наинки беғараз мурувват кўрсатилди, ўзаро муносабатларнинг шаклланишида аждодларнинг келажакка бўлган даъвати асос қилиниб, маълум бир шаклда амалга оширилади. Масалан, 200 дан ортиқ эпик асарлар, кўплаб достонлар, шунингдек, эртақ, афсона, кўшиқ, мақол ва ривоятлар XI асрдан бошлаб ўзбек ровийлари томонидан авайлаб-асраб келинмоқдаки, булар навқирон авлодлар томонидан аждодлар удумига қатъий амал қилишда муҳим омили ҳисобланади. Чунончи, улар инсондаги мураккаб руҳий олам — яхшиликнинг доимо ёмонлик устидан галаба қозонишига бўлган ишончини болаликдан ҳис қилади.

Давоми иккинчи саҳифада.

БУ БЎСТОН САҲНИДА ГҮЛ КЎП, ЧАМАН КЎП

Адабиётнинг сеҳрли олами ҳар бир инсонни ўзига мафтун қилади. Ҳаётни, инсонларни тушуниш, англаб бориш ва жамиятдан яхшилик, ҳикмат излаш, тоғанларини кўчликка етказишга интилиш туйғуси қўлга қалам олишга, ижодга ундайди. Шу боисдан бугун қалб турғунларини шеър билан ифодалашга, қалам тебратишга чоғланаётганлар бисёр. Айниқса, эркаклик берган сўз ва ижод эркинлиги ўзида истейдод учқунларини сезган ҳар бир кишини янгича мазмундаги асарлар яратишга ундайди. Бироқ ижод эркинлиги адабиёт талабларини, эзгу анъаналарини четлаб ўтишга изн бермайди, аксинча, миллий адабиётимизда шу пайтгача шаклланган ва эъозлаб келинаётган муқаддас ҳадиятларини давом эттиришни, турли қолиплардан воз кечиб, ҳаётга янги тафаккур назари билан қарашни талаб этади. Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасининг бадий кенгашлари томонидан юртимиз ижодкорларининг турли йўналишлардаги ижодий ишлари таҳлил қилиниб, адабий давраларда муҳокама этилмоқда. Кеча Шеърят кенгашининг 2011 йил якуни бўйича йиллик ҳисобот йиғилиши бўлиб ўтди. Йиғилишда шoir ва ёзувчилар, адабиётшунослар, ижодкор ёшлар иштирок этди. Кенгаш раиси, Ўзбекистон халқ шoirи Маҳмуд Тоир бошқарган

маъзур адабий йиғинда ўтган йил давомида шеърятимизда рўй берган янгиликлар, таниқли шoirлар ҳамда ёш қаламкашларнинг ижодий тўхталари таҳлил қилинди. Нўмонжон Раҳимжонов, Ортиқбой Абдуллаев, Аҳамбек Алимбеков каби адабиётшунослар "Ўзбекистон адабиёти ва санъати", "Ёшлик", "Шарқ юлдузи" сингари марказий адабий нашрлар ҳамда бошқа турли газета ва журналлар, нашриётларда чоп этилган кўплаб китоблар орқали эълон қилинган шеър ва достонларнинг эътиборли жиҳатлари, ютуқ ва камчиликлари ҳақида маъруза қилдилар. Умуман, 2011 йил шoirларимиз учун сермахсул йил бўлди, дейиш мумкин. Адабий жараёнда ҳам кўпгина эсда қоларли воқеалар рўй берди. Шу йили буюк аждодимиз, ғазал мулкисининг султони ҳазрат Алишер Навоий таваллудининг 570 йиллиги адабиёт ахли ва барча юртдошларимиз томонидан муносиват нишонланди. Ушбу кўтулг сана муносабати билан халқаро адабий анжуман ўтказилди. Алишер Навоий асарларининг 10 жилдлик нашрдан чиқди. Булар, албатта, адабиётимиздаги унутилмас ҳодисалардир.

Давоми иккинчи саҳифада.

ОИЛА — ҲАЛОВАТ МАСКАНИ

Шеър — кўнгли мулки, кўшиқ — кўнгли ҳамроҳи. Шеър — туйғу, тафаккур маҳсули, кўшиқ эса орузлар оғушида яралди. Шеър жозибадор, кўшиқ ширадор... Шеър нозик ҳиссийатларнинг қозоғга кўчиши, кўшиқ бедор туйғуларнинг овозга кўчиши... Шеърнинг оҳанги, кўшиқнинг шеъри бўлади, дейишди. Шеър ўқилиб қанда кўшиқ каби муסיқага айланади. Кўшиқ эса шеърнинг мазмунига-мазмун кўшади. Аммо ҳар иккисининг тутташуви жойи битта — қалб. Ҳатто бир вақтда кетма-кет ижро этилган шеърнинг ҳам, кўшиқнинг ҳам ўз таъсири, кучи бор. Сабаби, уларнинг ҳар бири алоҳида асар, алоҳида ижод ва топилмадир. Биз шеърдан тўхтаганда кўшиқ билан, кўшиқдан тўхтаганда шеър билан тирикмиз. Ҳар йилнинг феврал ойи шеър байрами, сўз байрами, кўшиқ байрамидир. Шарқнинг икки буюк фарзанди — Мир Алишер Навоий ва Заҳриддин Муҳаммад Бобур боболаримизнинг таваллуд саналари шу ойда кенг нишонланади. Пойтахтимизнинг «Истиқлол»

санъат саройида 14-15 феврал кунлари шу санага бағишлаб «Шеър ва кўшиқ байрами» ўтказилди. Унда таниқли санъаткорлар Муножат Йўлчиева, Фуломжон Ёқубов, Зулайхо Бойхонова, Озодбек Назарбеков, Гулсанам Мамазоитова, Мавлудўстлар ҳузурда шеър айтган кунлари шу санага бағишлаб миз, шеър тинглаганмиз. Бундан азалдан шеърхонлик дер эдик. Қалбимиз орзиққанда бирор кўшиқни наст овозда хиргойи қилиб юрганмиз... Кўнгли чиғалини ёзиш учун ғазалхонлик, аския чечаларини уюштираддик. Катта саройнинг катта саҳнасида янграган шеър кўшиқ эса кўнглиларга завқ улашди... Секин эмас, сокин айтилди, оз эмас, соз айтилди. Муҳими, ҳис этиб айтилди. Дарвоқе, биз кўпинча бу саҳнада фақат кўшиқлар, концертлар тинглаб ўрганган эдик. Тингловчилар бу сафар шoirнинг шеърини, сўзидан кўпроқ таъсирланди... Фарида Афрўзининг равон, аммо сермаъно ва мазмунли шеърларидан завқланди. Бундай шеър ва кўшиқ байрамлари яна давом этади.

Таабир

ШОҲСАНАМ

БИЛДИРИШ

Шу йилнинг 28 феврал сешанба кuni соат 11-00 да Ёзувчилар уюшмаси мажлислар залида Бадий публицистика кенгашнинг йиллик ҳисобот йиғилиши ўтказилди. Йиғилишга публицистлар, адабиётшунослар ва барча ижодкорлар таклиф этилади.

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси.

ЧАМАН ИЧИНДА БИР ГҮЛ

Бу оламда ой танҳо, муборак кўш танҳо, Буй қизларнинг ичинда бир шу эгма қош танҳо, Унингдек ҳеч ким менга бўлмас сирдош танҳо, Гўрўгли султон бир ён, Тўра Сулаймон бир ён.

"Чаман ичинда бир гўл", деб бошланувчи ушбу шеърни ҳушовоз хонандалар кўп ва хўп қуйлаган. Ўз оҳанги билан яралган бу дилбар терманинг муаллифи Ўзбекистон халқ шoirи Тўра Сулаймондан халқ озаки ижодининг нодир

Ёзувчилар уюшмаси ваёлат бўлишига

оҳангларда битилган бетақорр шеърлар ва достонлар мерос бўлиб қолди. Гулистон давлат университетида Тўра Сулаймон ижодига бағишлаб ўтказилган адабий кечада шу ҳақда сўз борди. Тадбирда ёзувчи ва шoirлар, адабиётшуно олимлар, талаба-ёшлар, шoirнинг фарзандлари ва шoirлар иштирок этди. Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси Сирдарё вилоти бўлими масъул котиби Ҳаётхон Ортиқбоева, Гулистон давлат университети проректори Равшан Маҳмудов, "Ҳидоят" журнали бош муҳаррири Нурилла Отахонов, ёзувчилар Набижон Боқий, Турсунбой Раҳмонов, адабиётшуно олим Умрзоқ Улжабоев, шoirлар Ҳаёт Шодмон, Азизбек Турдиев, шoirнинг қизи Юлдуз Сулаймонова ва бошқа ижодкорлар Тўра Сулаймоннинг жозибадор шеърини, ҳаёт йўли ва инсоний фазилатлари ҳақида сўзладилар.

Машират МУҚИМОВА

БИДИМИ ЗҮР МИНГНИ ЙИҚАР

Бошланиши биринчи саҳифада.

Шу мақсадда мустақиллик йилларида мамлакатимизда 1500 дан ортиқ янги касб-ҳунар коллежи ва академик лицей барпо этилди, мактабларнинг аксарияти қайтадан қурилди ва капитал таъмирланиб, замонавий ўқув-лаборатория жиҳозлари билан таъмин этилди. Ўқув жараёнларини сифат ва услубий жиҳатидан бутунлай янгилашга алоҳида эътибор қаратилди.

Миллий тараққиётга йўналтирилган "Ўзбек модели"нинг ажралмас қисми ҳисобланган таълим соҳасини ислоҳ қилиш дастурларидаги яна бир муҳим жиҳатини олайлик. Социқ шўро ҳукмронлиги даврида минтақа бойликлари марказга ташиб келиш, улардан коммунистлик мафкура манфаати, унинг қолли ва андозалари йўлида фойдаланишни қўлаб, машинасозлик, рангли металлургия, транспорт, газ-кимё ва конлари ўлаштириш санаети, энг замонавий технологиялар бўйича мутахассис мўҳандислар тайёрлаш асарияти ҳрларда марказий ўқув юртрларига юкланганди. Мустақиллик йилларида Ўзбекистон ўз миллий эҳтиёжларидан келиб чиқиб, мамлакат тараққиётининг истиқболи учун зарур барча турдаги мутахассисларни янгидан ташкил этилган энг зарур ихтисосликдаги олий ўқув юртрларида тайёрлашни ташкил этишга, меҳнат бозорига талаб қилинадиган юқори машакали кадрлар етиштиришга катта эътибор қарата бошлади.

Ана шу мақсадда олий ўқув юртрлари икки баробар қўпайтирилиб, уларнинг сони салкам олтишитага етказилди. Айни чоғда буларга қўшимча тарзда Ўзбекистонда Вестминстр университети, Сингапур менежментни ривожлантириш институти, Турин политехника университети, Россия нефть ва газ институти, МДУ, Россия иқтисодий академияси каби Европа ва Осиёнинг етакчи олий ўқув юртрлари филиаллари очилди.

Бу жараён мамлакат тараққиёти йўналишлари мувофиқ тарзда давом эттирилмоқда. Бунга Президентимиз халқро конференцияда қайд этган ушбу сўзлар орқали ҳам ишонч ҳосил қилиш мумкин: "Ўзбекистон Миллий университети ва Фанлар академияси томонидан Буюк Британиянинг етакчи олий ўқув юрти — Кембриж университети билан ҳамкорликда 2012 йилда Юксак технологиялар ўқув-таъриб маркази ташкил этилмоқда. Марказнинг асосий вазифаси — иқтидорли талабалар, аспирант ва ёш олимларни кимё, физика, биология, биохимё, биофизика, геология ва геодезия соҳаларида амалий инновацион илмий тадқиқотлар олиб бориш ҳамда илмий ишланмаларни амалга оширишнинг замонавий методларига ўргатишдан иборат".

Дунёнинг элликка яқин мамлакатлари ҳамда йирик халқро ташкилотлар, молия институтларидан халқро анжуманга ташриф буюрган вакиллар ҳар томонлама уйғун ривожланган баркамол шахсини шакллантиришнинг қўп қиррали ва кенг қамровли жиҳатларини ўзида муҳассамланган таълим тизимининг Ўзбек модели билан ўқиндан танишдилар. Қўллаб-олий ўқув юртрлари, касб-ҳунар коллежлари талабалари билан учрашиб, таълим жараёнлари нечоғли ҳаёт ва ҳаётий эҳтиёжлар билан боғланганига эътибор қаратдилар. Буни уларнинг матбуот учун билдирган эътирофлари ҳам намойён этиб турибди.

Сўзта: Халқро конференция иштирокчилари Тошкентдаги 243 мактабда.

Рустам ШАГАЕВА (ЎзА)

СИНЬОР ЧАМПИ ҲАЙРАТИ

Конференция иштирокчилари олий, ўрта махсус коллеж ва академик лицейлар мисолида юқори малакали кадрлар тайёрлаш, узлуксиз таълим тизимининг ривожланиши ва баркамол авлоднинг тарбиялаш борасида амалга оширилган кенг қўламли ишлар билан таништирилди. Украинлик олим А.В.Чебикининг фикрича, бугунги кунда ҳатто баъзи ривожланган мамлакатларда ҳам шундай юқори даражада замонавий моддий-техника базаси билан таъминланган ва илгор педагогик технологияларга таянган таълим муассасаларини учратиш қийин. Россиялик мекхонимиз, академик Р.Пшеничникова Ўзбекистон давлат консерваториясининг биноси билан танишуш чоғидаги унутилмас таассуротларини турли оммавий ахборот воситаларига берган интервьюларида қўп бор тилга олди.

Хорижий меҳмонларнинг ўқув жараёнларида бевосита иштирок этиши бежиз эмас, албатта. Италиятлик меҳмон Маурицио Чампи консерваториясининг академик вокал ихтисослиги бўйича талабали билан "Устоз сабоқлари"ни ўтказиб, уларнинг билими жаҳон талабларига тўла мувофиқ келиши, профессор-ўқитувчиларнинг илмий-методик салоҳияти юқори эканини таъкидлади. М.Чампи мусика таълими

ни фахр-ифтихорга тўлдириди. Конференциянинг "Таълим ва маданият ривожини" масалаларига бағишланган шўбасида Ўзбекистонликлар ҳам Россия, Украина, Корея, Хитой олимлари билан бир қаторда маъруза билан катнашдилар. Шарқий Сибир маданият ва санъат академияси ректори Раиса Пшеничникова ўз маърузасида "Ўзбекистон Президенти томонидан олиб борилаётган таълим тизимидаги сиёсат, авваламбор, ёшларга қаратилган, бу эса келажак авлод учун, давлат равнақи учун муҳим пойдевордир", деди.

Бу нуфузли анжуман чоғида хорижий мутахассислар билан бўлган мулоқотлар, уларнинг таассуротлари, хусусан, Ўзбекистон давлат консерваторияси ҳақида билдирган фикрлари ва, айниқса, юртимизда таълим тизими юқори даражада ташкил этилганининг эътирофи билан бизни бу борада белгиланган дастурларни ижро этишга даъват этади.

Дилора МУРОДОВА,
Ўзбекистон давлат консерваторияси ректори

ҲАМКОРЛИК ШАРТНОМАСИ ИМЗОЛАНДИ

Ватанимиз ҳудуди қадимдан илм-фан ва таълим аҳлининг ўзбекистонда таълим соҳасида олиб борилаётган ислохотларга қизиқиши бежиз эмас. Яъни, илм-фанга, таълим соҳасига эътибор аслида бизга миллий мерос ҳисобланади. Зеро юртимиз фидойилари ҳар доим илм-фани мамлакат ва миллат ривожининг устувор йўналиши, деб билганлар. Иккинчидан, бу меросга эътибор мустақиллик йилларида янги босқичга кўтарилди. Президентимиз ташаббуси билан ҳаётга жорий этилаётган кадрлар тайёрлаш миллий дастури ва "Таълим тўғрисида"ги Қонун аслида миллат ва мамлакатнинг бугуни ва эртаси учун жон куйдиришининг ёрқин намунаси.

Мен ушбу халқро конференция ишида иштирок этиб, қўлаб хорижий давлатларнинг олимлари билан сўзлашдим. Жумладан, Бангкок университетининг вице-президенти Сунгон Лимтанакүл таълим соҳасида амалга оширилаётган ислохотлар, бу соҳани ривожлантириш ва ислоҳ этиш-

га йўналтирилган йиллик ҳаражатлар мамлакат ялли ички маҳсулотининг 10-12 фоизини ташкил этиши ва бу тизимнинг давлат бюджети ҳаражатларидаги улуши 35 фоиздан ортиқ эканлигини Ўзбекистоннинг цивилизацияли ва маърифатли жамият сари ташлаётган дадил қадами сифатида баҳолади.

Латвия Республикаси Резекне Олий мактаби ректори, профессор Эдмунде Тайрумниекс Юртбошимизнинг миллат ва мамлакат олдидаги тарихий масъулиятини нақадар теран англаб фаолият кўрсатаётганидан ҳайратда эканини қайта-қайта таъкидлади.

Резекне Олий мактаби ва Абдулла Қодирий номидаги Тошкент давлат маданият институти ўртасида ўзаро ҳамкорлик шартномаси ҳам имзоланди. Ҳар икки олий таълим муассасаси ўқув, илмий-тадқиқот жараёнларини ўрганиш, улардан юксак малакали кадрлар тайёрлашда самарали фойдаланиш йўллари белгиланди.

Халқро конференция иштирокчиларининг Самарқанд, Бухоро ва Хива шаҳарларига ташрифи ҳам самарали бўлди.

Абдухалил МАВРУЛОВ,
Абдулла Қодирий номидаги Тошкент давлат маданият институти профессори

Бошланиши биринчи саҳифада.

Эзулик — кишилик жамияти тараққиёти ва инсон қалбини кўзгуси, юксак маданият белгиси. У асрлар давомида шаклланди. 736 йилдаёқ Бухородаги мадрасаларда нафақат исломий, ҳатто дунёвий, хусусан, физика, геометрия, кимё, астрономия, ботаника, медицинага оид фанлар ҳам чуқур ўқитилган. XVIII аср охири ва XIX аср бошларида эса "Донишмандлар уйи" ("Байтал ал-хикма") фаолият юрита бошлаган, буни ҳозирдаги академияларга тенглаштириш мумкин.

Тарихий жараёнлар, шўбасизки, тараққиётга ўз таъсирини ўтказмай қолмайди. Баъзида унинг ривожланишига йўл очди, баъзида қаршилиқ кўрсатди. Бунга маърифий марказларнинг гоҳ Хивага, гоҳ Бухорога ёки Қўқонга қўчиб ўтганлигидан ҳам билса бўлади. Лекин унинг ўзига хос хусусияти шундаки, вақт тақозосига кўра, ахлоқий қадрият юксалиб бораверади. Ўзбеклар шундай халқ, Ўзбекистон шундай Ватан! Чуқур шарқона фалсафа, катъий шарқона мантқиқ, нозик шарқона ниёт ва гўзал шарқона шеърят — булар инсон ташаккурини чарқайди, эзуликка чорлайди. Бағрикенглик шундан қувватланиди ва шу йўл билан бутун дунё эътиборини ўзига қаратади. Ўзбеклар донишмандлик пиллаполярини улағайиб борди — унинг илдири мана шу ерда, озиклантирадиган муҳит ҳам айнан шу ерда мўжиз.

Шу асосларга таяниб, оила қурилади, устозларни қадрлаш ва динга муносабатлар, она замин ва яқинларга муҳаббат шаклланади. Ўзбек оилаларидаги муҳитда нафақат юксак ахлоқий қарашлар, қариндошликни мустаҳкамловчи ришталар, шунингдек, қўшниларга, хизматдошларга,

мас маънавий озиқ манбаидир. Агар Ўзбекистонга бориб қолсангиз, унинг Самарқанд, Бухоро, Хива каби қадимий шаҳарларини кўриб, ҳайратдан бир олам завқ-шавққа ботасиз. Ҳеч бўлмаса, бирор қишлоққа, Ўзбек оиласига, маҳалла чойхонасига киришингизни илтимос қилган бўларингиз. Шундангина бу халқ маданияти ва юксак ахлоқ илдизлари нимадан қувват олаётганини кўрасиз ҳамда унга дахлдор бўлганингизни сезмай қоласиз.

Бундай қадрият ҳамиша бўлган — дахшатли киргинбарот уруш йилларида ҳам, ундан олдин ҳам, ундан кейин ҳам. Буларнинг бари ана шу манбадан қувват олган турли дин, тил ва маданиятлар етиштирган ниҳоллар самарасидир. Бир-бирини инкор этмаган ҳолда тарихий эришилган қадриятлар гўлчамбаридан бир умр миннатдор бўлиб яшайсиз.

Шубҳасиз, меҳмондўстлик — халқнинг энг қадрланган маънавий хазинаси. Унинг миқёсини ўлмас бўлмайди! Ўзбек оилаларида қанча қаровсиз қолган болалар яхши ҳулқ билан тарбияланиб, воқеа етди? Улар нечаларни ўзларига туғишган фарзанддек қабул қилишди? Бу жараён муҳити нечаларни кўтариб, умумий қадриятга муносиб ҳисса қўшиди экан?

Ҳақиқатан шу нарса аёнки, келажакки фақат сиёсий широр ва қарорлар билан яратиб бўлмайди. Гоҳида ватандошларим гапириб беришадик, уларнинг ота-оналарини Ўзбекистонда бир умр қолишга аҳд қилишган. Бунга сабаб, улар ўзбек оилаларида камол топишган ва ундан айри бўлишни сира еташмайдик. Бундай ҳўқоқларни чуқур ўйга толмасдан, тўқинланмасдан, ҳаяжоланмасдан, кўз ёшисиз тинглашининг иложи йўқ. Тушунаман, ҳар қандай яхшилик билан ҳам бизга кўрсатилган ота-оналик меҳри олдидаги фарзандлик бурчинини тўлиқ адо этишининг ўзи амри махол.

Чинакам кўнгул дунёсига — Ўзбек оиласига кирган крим болаларининг қувончини таърифлаш қийин. Бунинг учун ўзбек аёлларининг маънавий оламини тушуниш керак: бетакорор илиқликни туясиз. Дастурхон атрофида ўтириб, кексаларнинг: "Менинг болаларим у ёқда қандай яшаяпти?", "Узингизнинг аҳволингиз қалай?", "Узингизнинг ҳўқоқларингиз қандай?" деган саволларидан кўра малҳамкор сўз йўқ дунёда. Уларнинг Крим татарлари — болалар,

мондўстликнинг моҳиятига етиш мумкин. Ҳар йили миллионлаб одамлар Ўзбекистонни зиёрат қилишга ошқадди. Шубҳа йўқки, мен бунга аминман, ҳар бир меҳмонга меҳмоннинг ҳеҳис қувончини, оила аъзоларининг юксак эътибори ва қўшниларнинг самимилийгидан, бетакорор инсоний фазилатлардан ҳайратга тушмаган кимса топилмайди. Бундай муруватпешалик фақат эҳсоний юзасидан ёки сайёҳлик ваҳидан бу ерга ташриф буюрганларгина кўрсатишмайди. Масалан, ўзингиз хоҳлаган бир қишлоқ чойхонасига киришганда, бироз дам олинг. Дарҳол дастурхонга чой келтириб қўйишад ва қанча пўл ўлашингизни асло еташмайди. Агар узоқ вақт қолдиган бўлсангиз, катта кўшиқлардан бири олдингизга келиб, ёрдам керакмасми, деб сўрайди. Розилик билдирсангиз, албатта уйига меҳмонга тақлиф этади. Бу ҳол хотиранигда узоқ сақланиб қолади, фикрлай бошлайсиз, бошқаларга ҳам гапириб

Уйғитларига яна ва яна эҳтиёж сезаман. Негаки, дунёқарошим ва ахлоқимнинг шаклланишида улардаги инсоний муносабатлар мустаҳкам пойдевор бўлган. Айниқса, ҳозиржавобликка йўрилган аския, халқ театридаги сахна лавҳалари битмас-туган-

ЎЗБЕКОНА БАҒРИКЕНГЛИК

басасиз ва беҳитиёр муруватпеша бўлганингизни ўзингиз ҳам сезмай қоласиз. Бундай қадрият ҳамиша бўлган — дахшатли киргинбарот уруш йилларида ҳам, ундан олдин ҳам, ундан кейин ҳам. Буларнинг бари ана шу манбадан қувват олган турли дин, тил ва маданиятлар етиштирган ниҳоллар самарасидир. Бир-бирини инкор этмаган ҳолда тарихий эришилган қадриятлар гўлчамбаридан бир умр миннатдор бўлиб яшайсиз.

Шубҳасиз, меҳмондўстлик — халқнинг энг қадрланган маънавий хазинаси. Унинг миқёсини ўлмас бўлмайди! Ўзбек оилаларида қанча қаровсиз қолган болалар яхши ҳулқ билан тарбияланиб, воқеа етди? Улар нечаларни ўзларига туғишган фарзанддек қабул қилишди? Бу жараён муҳити нечаларни кўтариб, умумий қадриятга муносиб ҳисса қўшиди экан?

Ҳақиқатан шу нарса аёнки, келажакки фақат сиёсий широр ва қарорлар билан яратиб бўлмайди. Гоҳида ватандошларим гапириб беришадик, уларнинг ота-оналарини Ўзбекистонда бир умр қолишга аҳд қилишган. Бунга сабаб, улар ўзбек оилаларида камол топишган ва ундан айри бўлишни сира еташмайдик. Бундай ҳўқоқларни чуқур ўйга толмасдан, тўқинланмасдан, ҳаяжоланмасдан, кўз ёшисиз тинглашининг иложи йўқ. Тушунаман, ҳар қандай яхшилик билан ҳам бизга кўрсатилган ота-оналик меҳри олдидаги фарзандлик бурчинини тўлиқ адо этишининг ўзи амри махол.

Чинакам кўнгул дунёсига — Ўзбек оиласига кирган крим болаларининг қувончини таърифлаш қийин. Бунинг учун ўзбек аёлларининг маънавий оламини тушуниш керак: бетакорор илиқликни туясиз. Дастурхон атрофида ўтириб, кексаларнинг: "Менинг болаларим у ёқда қандай яшаяпти?", "Узингизнинг аҳволингиз қалай?", "Узингизнинг ҳўқоқларингиз қандай?" деган саволларидан кўра малҳамкор сўз йўқ дунёда. Уларнинг Крим татарлари — болалар,

кўшнилари, дўстлари ҳақида хотир-мем сўрашларидан қайноқ жам тафтини хис қиламан. Одамлар маънавий қадриятларга эга бўлиш учун қандай чораларни кўрмайди, дейсиз. Баъзи бирлар бир умр йиққан маблағини машур расмоллар яратган суратларни сотиб олишга аямай харжлайди. Ҳатто ўзга мамлакатдан кимдир Милан театрини бир марта томоша қилиб кетиш учун махсус самолёт йўллайди.

Мен яратилган биринчи имкониятдан қўқонга ошкман. Янгиқўрғон ва Бувайда туманларидаги Жалоир ва Жидда қишлоқларида истиқомат қилаётган кексаларнинг олдига шошиланман. Доимо уларнинг ўғитларига яна ва яна эҳтиёж сезаман. Негаки, дунёқарошим ва ахлоқимнинг шаклланишида улардаги инсоний муносабатлар мустаҳкам пойдевор бўлган. Айниқса, ҳозиржавобликка йўрилган аския, халқ театридаги сахна лавҳалари битмас-туган-

мас маънавий озиқ манбаидир. Агар Ўзбекистонга бориб қолсангиз, унинг Самарқанд, Бухоро, Хива каби қадимий шаҳарларини кўриб, ҳайратдан бир олам завқ-шавққа ботасиз. Ҳеч бўлмаса, бирор қишлоққа, Ўзбек оиласига, маҳалла чойхонасига киришингизни илтимос қилган бўларингиз. Шундангина бу халқ маданияти ва юксак ахлоқ илдизлари нимадан қувват олаётганини кўрасиз ҳамда унга дахлдор бўлганингизни сезмай қоласиз.

Бундай қадрият ҳамиша бўлган — дахшатли киргинбарот уруш йилларида ҳам, ундан олдин ҳам, ундан кейин ҳам. Буларнинг бари ана шу манбадан қувват олган турли дин, тил ва маданиятлар етиштирган ниҳоллар самарасидир. Бир-бирини инкор этмаган ҳолда тарихий эришилган қадриятлар гўлчамбаридан бир умр миннатдор бўлиб яшайсиз.

Шубҳасиз, меҳмондўстлик — халқнинг энг қадрланган маънавий хазинаси. Унинг миқёсини ўлмас бўлмайди! Ўзбек оилаларида қанча қаровсиз қолган болалар яхши ҳулқ билан тарбияланиб, воқеа етди? Улар нечаларни ўзларига туғишган фарзанддек қабул қилишди? Бу жараён муҳити нечаларни кўтариб, умумий қадриятга муносиб ҳисса қўшиди экан?

Ҳақиқатан шу нарса аёнки, келажакки фақат сиёсий широр ва қарорлар билан яратиб бўлмайди. Гоҳида ватандошларим гапириб беришадик, уларнинг ота-оналарини Ўзбекистонда бир умр қолишга аҳд қилишган. Бунга сабаб, улар ўзбек оилаларида камол топишган ва ундан айри бўлишни сира еташмайдик. Бундай ҳўқоқларни чуқур ўйга толмасдан, тўқинланмасдан, ҳаяжоланмасдан, кўз ёшисиз тинглашининг иложи йўқ. Тушунаман, ҳар қандай яхшилик билан ҳам бизга кўрсатилган ота-оналик меҳри олдидаги фарзандлик бурчинини тўлиқ адо этишининг ўзи амри махол.

Чинакам кўнгул дунёсига — Ўзбек оиласига кирган крим болаларининг қувончини таърифлаш қийин. Бунинг учун ўзбек аёлларининг маънавий оламини тушуниш керак: бетакорор илиқликни туясиз. Дастурхон атрофида ўтириб, кексаларнинг: "Менинг болаларим у ёқда қандай яшаяпти?", "Узингизнинг аҳволингиз қалай?", "Узингизнинг ҳўқоқларингиз қандай?" деган саволларидан кўра малҳамкор сўз йўқ дунёда. Уларнинг Крим татарлари — болалар,

мас маънавий озиқ манбаидир. Агар Ўзбекистонга бориб қолсангиз, унинг Самарқанд, Бухоро, Хива каби қадимий шаҳарларини кўриб, ҳайратдан бир олам завқ-шавққа ботасиз. Ҳеч бўлмаса, бирор қишлоққа, Ўзбек оиласига, маҳалла чойхонасига киришингизни илтимос қилган бўларингиз. Шундангина бу халқ маданияти ва юксак ахлоқ илдизлари нимадан қувват олаётганини кўрасиз ҳамда унга дахлдор бўлганингизни сезмай қоласиз.

Бундай қадрият ҳамиша бўлган — дахшатли киргинбарот уруш йилларида ҳам, ундан олдин ҳам, ундан кейин ҳам. Буларнинг бари ана шу манбадан қувват олган турли дин, тил ва маданиятлар етиштирган ниҳоллар самарасидир. Бир-бирини инкор этмаган ҳолда тарихий эришилган қадриятлар гўлчамбаридан бир умр миннатдор бўлиб яшайсиз.

Шубҳасиз, меҳмондўстлик — халқнинг энг қадрланган маънавий хазинаси. Унинг миқёсини ўлмас бўлмайди! Ўзбек оилаларида қанча қаровсиз қолган болалар яхши ҳулқ билан тарбияланиб, воқеа етди? Улар нечаларни ўзларига туғишган фарзанддек қабул қилишди? Бу жараён муҳити нечаларни кўтариб, умумий қадриятга муносиб ҳисса қўшиди экан?

Ҳақиқатан шу нарса аёнки, келажакки фақат сиёсий широр ва қарорлар билан яратиб бўлмайди. Гоҳида ватандошларим гапириб беришадик, уларнинг ота-оналарини Ўзбекистонда бир умр қолишга аҳд қилишган. Бунга сабаб, улар ўзбек оилаларида камол топишган ва ундан айри бўлишни сира еташмайдик. Бундай ҳўқоқларни чуқур ўйга толмасдан, тўқинланмасдан, ҳаяжоланмасдан, кўз ёшисиз тинглашининг иложи йўқ. Тушунаман, ҳар қандай яхшилик билан ҳам бизга кўрсатилган ота-оналик меҳри олдидаги фарзандлик бурчинини тўлиқ адо этишининг ўзи амри махол.

Чинакам кўнгул дунёсига — Ўзбек оиласига кирган крим болаларининг қувончини таърифлаш қийин. Бунинг учун ўзбек аёлларининг маънавий оламини тушуниш керак: бетакорор илиқликни туясиз. Дастурхон атрофида ўтириб, кексаларнинг: "Менинг болаларим у ёқда қандай яшаяпти?", "Узингизнинг аҳволингиз қалай?", "Узингизнинг ҳўқоқларингиз қандай?" деган саволларидан кўра малҳамкор сўз йўқ дунёда. Уларнинг Крим татарлари — болалар,

МУСИҚА, МАТН ВА ИЖРО УЙҒУНЛИГИ

бошқа нарса эмас. Маданий жамоатчилигимиз, авваламбор мусиқа-шунос олимлар, устоз санъаткорлар, композиторлар, ёзувчи ва журналистлар, кўп сонли санъат илосмандлари бундай масалалар юзасидан ўз фикрини очиб билдириб бориши, шу тарика ёшларимизга тўғри тарбия беришимиз ҳам қарз, ҳам фарз, деб ўйлайман", деган фикрлари дастуриламалдир.

— Мусиқанинг таъсир кучи нисбатан юқори, — деди Ўзбекистон Бастикорлар уюшмаси раиси Рустам Абдуллоев. — Яхши мусиқа, яхши қўшиқ дилга ҳушудлик олиб қиради. Қузатимизки, эстрада ижрочилигидаги баъзи мусиқалар фақат шовқин-сурондан иборат. Санъатга кириб келаётган ёш хонандалар таърибидан санъаткорлар кўмағида кўп асрлик аъёнларимиз асосида фаолият юритиши, яхши мусиқани танлай олиш қўбилиятини эгаллаши лозим.

Тадбирда шунингдек, Ўзбекистон халқ шоири Маҳмуд Тоир, "Ўзбекистон адабиёти ва санъати" газетаси бош муҳаррири Саъдулла Ҳаким, таниқли ижодкорлар Эркин Самандар, Нуриддин Аминовлар, Шўҳрат Ризаев, Туроб Мақсудов, Ўзбекистон халқ артистлари Фуломжон Ёқубов, Озодбек Назарбеков, ёш шоира Наима Абдурахмонова ва бошқалар сўзга чиқиб, эстрада санъатининг ютуқ ва камчиликлари ҳақида фикр-муҳоҳазаларини билдирдилар. Соҳани ривожлантириш юзасидан ўз тақлифларини ўртага ташладилар. Дарҳаққат, муаммолар секин-эста, босқинча-босқинча ҳал этилади. Энг муҳими, ҳар бир санъаткор халқ келажак олдидаги масъулиятини орақдан хис этиб, бир кун, бир ойда унутиладиган ўқинчи асарлар эмас, балки юксак савияли боқий қўшиқлар яратиш фикри-ҳаёли билан ижод қилиши лозим.

Шоҳсанам ХИДИРОВА

БУ БЎСТОН САҲНИДА ГҲА КЎП, ЧАМАН КЎП

Бошланиши биринчи саҳифада.

Истиклолимизнинг катта шодибаналар билан нишонланган 20 йиллик байрами ҳар бир ижодкор қалбига эзгу туйғуларни бахш этди. Шоирларимиз Ватан ва Мустақиллик ҳақида тўқинланиб қуйлашди. Зеро, Ватан, тинчлик, эркинлик туйғулари ижодкор қалбига доим аланга бериб туради. Абдулла Орипов, Эркин Воҳидов, Ойдин Ҳожиёва, Анвар Обиджон, Маҳмуд Тоир, Сирожиқдин Саййид, Иқбол Мирзо, Фарида Афрўза каби устоз шоирлар қаторида яна қўлаб ижодкорларнинг Ватан мавзусидаги достонлари, туркум шеърлари шеърят муҳлисларига манзур бўлди. Бинобарин, истиклол ижод ахлига Ватанини баралла қуйлаш, унинг буюқ тарихию бугунги ҳурриятдан фахрланиш имкониятини берди. Бу каби сара ижод намуналари қалам ахлига ибрат бўлгусидир.

Шуни ҳам таъкидлаш жоизки, газета ва журналлар орқали эълон қилинаётган, китоб ҳолида чоп этилиб, пештахталардан ўрин олаётган кўпгина шеърлар мазмунан савёзлиги, адабий талабларга жавоб беролмаслиги билан адабиёт илосмандларининг ҳафсаласини пир қилаётгани ҳам бор гап. Кенгаш фаоллари ана шундай қоралмаларнинг бир қанчасини таҳлил қилиб танқидий муносабатларини билдирдилар. Савё машқлар қўпаймаслиги, ҳали пишиб-етилмай туриб ўқувчи қўлга тақдим этилмаслиги учун барча ижодкорлар ҳамда, ҳамфикр бўлиб иш олиб боришлари, адабий давраларда уларни кенг муҳокама қилишлари зарур.

— Адабиётнинг барча йўналишларида, хусусан, шеърятда юз бераётган жараёнлар ҳамда янгиликларни диққат билан кузатиб бораган, — деди адабиётшунос олим, профессор Умарали Норматов. — Ижод шунчаки эрмак эмас. У истеъдодни, меҳнатни талаб этадиган ҳодиса. Бунинг қўлига қалам олаётган ҳар бир киши чуқур англаши, бу йўлдаги барча машақатларни зиммасига олиши лозим. Кейинги йилларда шоирларнинг бир қатор гўзал шеърларини, адабиётда воқеа деб ҳисоблашга арзиғулик достонларини ўқидим. Бундай асарларни қанча кўп тарғиб қилсак, савё шеърлар шунчалик камайишига шубҳа йўқ.

Айтиш мумкинки, 2011 йилда Шейхит кенгаши томонидан олиб берилган ишлар ана самарали бўлди. Пойтахтимизда ва вилоятларда адабий учрашулар, "Дўрмон" ижод уюми ёш ижодкорлар учун маҳорат мактаби сабоқлари ташкил этилди. Ойдин Мухтор, Саъдулла Ҳаким, Шарифа Салимова, Икром Отамурод, Амиркул Карим каби таниқли шоирларнинг янги китоблари тақдироти доирасида ижодий кечалар ўтказилди. Мустақиллигимизнинг 20 йиллигига бағишлаб "Истиклол" санъат саройида ташкил қилинган "Шеър ва қўшиқ кечаси" ҳам кўпчиликда ёрқин таассурот қолдирди. Бундай тадбирлар адабий жараённинг янада фаоллашишига хизмат қилади.

Уйғун РЎЗИЕВ

Утган йили матбуотда, айниқса, севимли Адабиёт газетасида саҳифаларида ҳозирги кунда босилаётган китоблар, китобхонлик, асарлар тарихига бағишланган қатор мақолалар эълон қилинди. Айрим ноширлар билан суҳбатлар ҳам берилди. Албатта, ёзувчи китоблар, газет-журналлар билан имкон қадар таниш боришга мажбур. Сен ўзингни ижодкор деб билишдан ҳам олдин, ҳатто кўпроқ китобхон (ўқувчи) бўлишингга тўғри келади.

Энди тасаввур қилинг. Юртимиз мустақилликка эришган кундан эркинлик ўз меваларини — яшириб нима қилдик, ширин мевалар билан бирга, озми-кўпми аччиқ меваларни ҳам бера бошладик. Буз учун истибод даври тугаб, илк дафъа дунёга кенг йўл очилди. Баъзи бир кишилар "қувур"дан сувга қўшилиб қотиб қолган эски "қурун"лар ҳам келаётганини пайқамай, довларидек бўлди. Баъзилар эса "босар-тасар"ни билмай, ўзини ҳар ёнра ёнга ура бошладик.

Омон мухтор,

Ўзбекистон Давлат мукофоти лауреати

БЕФАРҚ ҚАРАБ БЎЛМАЙДИ

Адабиётда аввалдан минг хил ифода шакллари топилган. Топилди.

Адабиёт даврдан орқада қолаётган, ҳеч иш қилинмаётган, деган фикрда ҳам эмасман. Яхши асарлар ҳаётида ўрнини тополмай, арзон-саёз "асар"ларни баъзан "адабиёт намунаси" деб қабул қилиш борлигига қарамай, адибларимиз олдин ҳеч қачон қўрилмаган кўтаринкилик, қуч-ғайрат билан қадриятларни тиклаш, тарихни ҳаққоний акс эттириш, Мустақилликка шукрона келтириш борасида ҳам, умуминсоний абадий фазилатларни улуглаш борасида ҳам анча катта ва жиддий ишларни амалга оширишяпти. Адабиётимиз тарихида бундай давр кам учрайди: сафимизда гурас-гурас ёшлар кириб келаётгани, айниқса, қувончли. Улар — руҳиятида "қуллик асорати" бўлмаган янги эркин авлод! Улар ҳақон адабиёти билан бирга, ўзбек адабиётини чуқур ўрганишлари, пухта билим эгаллашлари, Шахс даражасига кўтарилишлари керак, албатта. Айрим яхши китоблар оз, минг, гоҳо беш юз нусхада босилаётгани ўқинчи. Аммо бир нусха бўлганда ҳам, яхши асар асрнинг қоллиғи тарих гувоҳ.

Ёзувчи столда ётган, ўтган йил, бир йил давомида тўпланган яна бир қисм китоблар билан вақти-вақтида танишганман. Энди эса уларни қайта қўздан кенгайтириб, улар тўғрисидаги ўй-мулоҳазаларим бўлак-бўлак ёдимга тўшапти.

Мавлоно Жалолиддин Румийнинг "Маънавий маснавий" асари Ўзбекистон халқ шоири Жамол Камол таржимасида бир неча китоб шаклида босилган. Энди яхлит катта китоб тарзида нашр этилди. Истеъдодли, меҳнатқаш Жамол ака Шекспирнинг қатор асарларини инглиз тилидан таржима қилганидан сўнг, ўз ижоди руҳиятига, айниқса, яқин шўрқа наъзада бетақабил ишларни баъжарган ётгани айрича эътиборга сазовор. Бунга байрам, дейиш мумкин. (Қўлим остидаги таржима китоблар менга бир гапни эслатди.

Адабиётда аввалдан минг хил ифода шакллари топилган. Топилди.

Адабиёт даврдан орқада қолаётган, ҳеч иш қилинмаётган, деган фикрда ҳам эмасман. Яхши асарлар ҳаётида ўрнини тополмай, арзон-саёз "асар"ларни баъзан "адабиёт намунаси" деб қабул қилиш борлигига қарамай, адибларимиз олдин ҳеч қачон қўрилмаган кўтаринкилик, қуч-ғайрат билан қадриятларни тиклаш, тарихни ҳаққоний акс эттириш, Мустақилликка шукрона келтириш борасида ҳам, умуминсоний абадий фазилатларни улуглаш борасида ҳам анча катта ва жиддий ишларни амалга оширишяпти. Адабиётимиз тарихида бундай давр кам учрайди: сафимизда гурас-гурас ёшлар кириб келаётгани, айниқса, қувончли. Улар — руҳиятида "қуллик асорати" бўлмаган янги эркин авлод! Улар ҳақон адабиёти билан бирга, ўзбек адабиётини чуқур ўрганишлари, пухта билим эгаллашлари, Шахс даражасига кўтарилишлари керак, албатта. Айрим яхши китоблар оз, минг, гоҳо беш юз нусхада босилаётгани ўқинчи. Аммо бир нусха бўлганда ҳам, яхши асар асрнинг қоллиғи тарих гувоҳ.

Ёзувчи столда ётган, ўтган йил, бир йил давомида тўпланган яна бир қисм китоблар билан вақти-вақтида танишганман. Энди эса уларни қайта қўздан кенгайтириб, улар тўғрисидаги ўй-мулоҳазаларим бўлак-бўлак ёдимга тўшапти.

Мавлоно Жалолиддин Румийнинг "Маънавий маснавий" асари Ўзбекистон халқ шоири Жамол Камол таржимасида бир неча китоб шаклида босилган. Энди яхлит катта китоб тарзида нашр этилди. Истеъдодли, меҳнатқаш Жамол ака Шекспирнинг қатор асарларини инглиз тилидан таржима қилганидан сўнг, ўз ижоди руҳиятига, айниқса, яқин шўрқа наъзада бетақабил ишларни баъжарган ётгани айрича эътиборга сазовор. Бунга байрам, дейиш мумкин. (Қўлим остидаги таржима китоблар менга бир гапни эслатди.

Кейинги йиллар таржимани осон, манфаатли иш деб ўйлабми, ўзининг бог-ховлисига кўзи тушган атрофдаги ерларни ҳам қўшиб олгандек, турли шоирларни бир қоллига солиб "Ўзбекчага айлантирилган" таржимонлар ҳам кўпайиб борапти. Бу — китобхонни алдашдан ташқари, одобсизлик ҳамдир.)

Халқ шоираси Ойдин Ҳожиёвнинг "Шом шуълалари" китоби. Ойдинхон назим қизилар, аниқ ҳаётини манзаралар устаси. Туйғуларни тоқшин. Китобни ўқиб, ўзбек шеърини, жумладан, опа-сингилларимиз шеърини, ўтган аср ўрталари-ю, охиридаги адабиётга қиёсланган, нақадар юксалиб бораётганини ҳис этасиз. Китоб номи менга унча ўтиришмади. Нега, шом?... Умуман, китобдан қувондим.

Адиб Абдусайд Кўчимовнинг йирек бир нарсий китоби. Абдусайд назм ва насрда баракали ишляпти. Унинг ҳаёт таърибаси ва иқтидорига бу асарлардан юқори. Ҳали кўп ёза олади.

Адашмасам, ўтган йили бошлангани эди, таниқли адабиётшуносо олим Охунжон Сафаров хат йўллаб, бир неча янги китобларини юборганди. Охунжон ака таҳминан эллиқ йиллик биродарим. Хатда: "Сизнинг китобларингиз менда бор, менинг китобларимга қўзингиз тушди, йўқми?", дебди. Қандайдир таъсирландим. Халқ оғзаки ижодига, мусиқа тарихига, умуман, адабиётга, Бухорога тегишли бу китоблар ҳар бир ижодкорга керакли, муҳим. Қадрият дегани шу.

Адабиётшунослар орасида Урфон Отажоннинг ўз ўрни борлигини билиб юрар эдим, ўтган йили унинг "Қалбидан қалбимга ўтади ёғду" китобини ўқидим. Яхши бир шеър таъби ҳам бор экан.

Тўла маънода захматқаш ижодкорлардан Абдулла Жабборни драматург сифатида билар эдим. "Наманган вилояти (иччам маълумотлар тўплами)" ҳамда "Машраб асарлари учун луғат ва изоҳлар" деган китоблар ёзибди. Аслида, бу катта бир олимлар давраси эплайдиган иш. Абдуллохоннинг журъат-жасоратига қойил қолдим. Аҳамиятли, зарур китоблар.

Буларнинг бари билан, асосан, китобхон (ўқувчи) сифатида танишганимни айтишим керак. Тўғри, муҳамал баҳо бериш мен эмас, адабиётшуносларнинг иши.

Бир кун редакцияга — ўша, "Шарқ юлдузи" журналида ишляётган эдим, — таниқли шоир Чўлпон Эргаш юз-кўзи порлаган, ниҳоятда хурсанд ҳолда кириб келди. У қўлчида ташвишли, ҳатто бир оз шикаста ҳолатда юрар, бундай суюнчи пайти кам бўларди. "Энг яхши шеърларимни танлаб китоб туздим. Икки оғиз сўз ҳам ёздим, ўзим ўқиб берсам майлими?", деди.

— Уқинг, — дедим. Уқиди. Бир бет гап! Аммо шу гапда ҳам унинг истеъдоди барқ уриб кўриниб турибди. Мен ҳам суюндим.

Чўлпон кўлёмани наشريётга олиб кетди. Орадан икки йилми-ўй йилми ўтди. Бир кун наشريётга кириб бораётган, кўлёмани қўлтиқлаган, қўзларига ёш Чўлпон чиқиб кетди...

Жуда ҳафа бўлдим. Бар-эмизга катта адабиёт даражасида, катта халқимизга мустақиллигимизга муносиб асарлар ёзиш ва уларни китоб ҳолида қўриш nasib этсин!

МАТН ТАҶОВУТЛАРИ ВА АСЛИЯТ ҲАҚИҚАТИ

Ғап эгасини топади, деганлари рост. Мен Алишер Навоий таълиқнинг 570 йиллигига бағишланган "ЎзАС"нинг ўтган йилги ўқидим. Чунки унда ўзимизнинг олимларини эмас, хорижлик навоий-шуносларнинг ҳам даҳо шоиримиз шахси ва асарлари хусусидаги оҳорли кузатишлари ёритилган.

Акс садо

Шулардан бири Хитой Халқ Республикасида келган меҳмон олим Хурматжон Фикратнинг мақоласи бўлиб, унда муаллиф «Хайрат ул-аброр»нинг 2006 йилги наشري матнининг айрим баитлари ва сўзлари билан аввалги нашрларда фарқлар борлиги — уларнинг ўрни ўзгарганлигига ишора қилган.

Одатда, бундай фикрни ўртага ташлаган зийрак олим масалалар ана шу фарқ ёки ўзгариш маълуми ёки номмақулли, деган нуқтаи назарда ёндашиши лозим эди. У масалани очик қолдирган. Бирок аниқ сезиладики, баит жойи ўзгарди, демак, аслият зарар қўради, Навоий матни бузилди. Чунки даҳо шоир баитлари гишлар, уларни ўрнидан қўзғатиш жиддий хатоларга олиб келади.

Мен қуйида хитойлик олим ишора қилган баит ва айрим сўзларнинг Алишер Навоий «Мукамал асарлар тўплами» ва «Хайрат ул-аброр»нинг 2006 йилги наширидаги тафовутлар хусусида тўхталмақчиман. Зеро, икки баитнинг бирор саҳифа масофада ўрин алмашгани Навоий фикрларини икки қарра бузишдир. Бордию, у баитлар бир-бирига энд гурӯҳлар ҳақида бўлса, бу «қўшилар» бутун асар руҳида ёмон асорат қолдиради. Аввало, «Хайрат ул-аброр»да ўрни ўзгарган баитларни келтирай. Мана, улар:

«Хайрат ул-аброр»да «Хайрат ул-аброр»нинг 2006 йилги наширидаги тафовутлар хусусида тўхталмақчиман. Зеро, икки баитнинг бирор саҳифа масофада ўрин алмашгани Навоий фикрларини икки қарра бузишдир. Бордию, у баитлар бир-бирига энд гурӯҳлар ҳақида бўлса, бу «қўшилар» бутун асар руҳида ёмон асорат қолдиради. Аввало, «Хайрат ул-аброр»да ўрни ўзгарган баитларни келтирай. Мана, улар:

«Хайрат ул-аброр»да «Хайрат ул-аброр»нинг 2006 йилги наширидаги тафовутлар хусусида тўхталмақчиман. Зеро, икки баитнинг бирор саҳифа масофада ўрин алмашгани Навоий фикрларини икки қарра бузишдир. Бордию, у баитлар бир-бирига энд гурӯҳлар ҳақида бўлса, бу «қўшилар» бутун асар руҳида ёмон асорат қолдиради. Аввало, «Хайрат ул-аброр»да ўрни ўзгарган баитларни келтирай. Мана, улар:

«Хайрат ул-аброр»да «Хайрат ул-аброр»нинг 2006 йилги наширидаги тафовутлар хусусида тўхталмақчиман. Зеро, икки баитнинг бирор саҳифа масофада ўрин алмашгани Навоий фикрларини икки қарра бузишдир. Бордию, у баитлар бир-бирига энд гурӯҳлар ҳақида бўлса, бу «қўшилар» бутун асар руҳида ёмон асорат қолдиради. Аввало, «Хайрат ул-аброр»да ўрни ўзгарган баитларни келтирай. Мана, улар:

«Хайрат ул-аброр»да «Хайрат ул-аброр»нинг 2006 йилги наширидаги тафовутлар хусусида тўхталмақчиман. Зеро, икки баитнинг бирор саҳифа масофада ўрин алмашгани Навоий фикрларини икки қарра бузишдир. Бордию, у баитлар бир-бирига энд гурӯҳлар ҳақида бўлса, бу «қўшилар» бутун асар руҳида ёмон асорат қолдиради. Аввало, «Хайрат ул-аброр»да ўрни ўзгарган баитларни келтирай. Мана, улар:

«Хайрат ул-аброр»да «Хайрат ул-аброр»нинг 2006 йилги наширидаги тафовутлар хусусида тўхталмақчиман. Зеро, икки баитнинг бирор саҳифа масофада ўрин алмашгани Навоий фикрларини икки қарра бузишдир. Бордию, у баитлар бир-бирига энд гурӯҳлар ҳақида бўлса, бу «қўшилар» бутун асар руҳида ёмон асорат қолдиради. Аввало, «Хайрат ул-аброр»да ўрни ўзгарган баитларни келтирай. Мана, улар:

«Хайрат ул-аброр»да «Хайрат ул-аброр»нинг 2006 йилги наширидаги тафовутлар хусусида тўхталмақчиман. Зеро, икки баитнинг бирор саҳифа масофада ўрин алмашгани Навоий фикрларини икки қарра бузишдир. Бордию, у баитлар бир-бирига энд гурӯҳлар ҳақида бўлса, бу «қўшилар» бутун асар руҳида ёмон асорат қолдиради. Аввало, «Хайрат ул-аброр»да ўрни ўзгарган баитларни келтирай. Мана, улар:

«Хайрат ул-аброр»да «Хайрат ул-аброр»нинг 2006 йилги наширидаги тафовутлар хусусида тўхталмақчиман. Зеро, икки баитнинг бирор саҳифа масофада ўрин алмашгани Навоий фикрларини икки қарра бузишдир. Бордию, у баитлар бир-бирига энд гурӯҳлар ҳақида бўлса, бу «қўшилар» бутун асар руҳида ёмон асорат қолдиради. Аввало, «Хайрат ул-аброр»да ўрни ўзгарган баитларни келтирай. Мана, улар:

«Бемазалиқда ҳаммаси бирдек» лўттивоз зоҳидлар талқини байт беғонадир.

Энди мана шу баитлар ўрнини ўзгартириб қўрайлик. «Хайрат ул-аброр»нинг 2006 йилги наширидан бу парчаларнинг риёкор зоҳидлар ҳақидаги қисмини кўчирамиз:

«Бемазалиқда ҳаммаси бирдек» лўттивоз зоҳидлар талқини байт беғонадир. Энди мана шу баитлар ўрнини ўзгартириб қўрайлик. «Хайрат ул-аброр»нинг 2006 йилги наширидан бу парчаларнинг риёкор зоҳидлар ҳақидаги қисмини кўчирамиз:

«Бемазалиқда ҳаммаси бирдек» лўттивоз зоҳидлар талқини байт беғонадир. Энди мана шу баитлар ўрнини ўзгартириб қўрайлик. «Хайрат ул-аброр»нинг 2006 йилги наширидан бу парчаларнинг риёкор зоҳидлар ҳақидаги қисмини кўчирамиз:

«Бемазалиқда ҳаммаси бирдек» лўттивоз зоҳидлар талқини байт беғонадир. Энди мана шу баитлар ўрнини ўзгартириб қўрайлик. «Хайрат ул-аброр»нинг 2006 йилги наширидан бу парчаларнинг риёкор зоҳидлар ҳақидаги қисмини кўчирамиз:

«Бемазалиқда ҳаммаси бирдек» лўттивоз зоҳидлар талқини байт беғонадир. Энди мана шу баитлар ўрнини ўзгартириб қўрайлик. «Хайрат ул-аброр»нинг 2006 йилги наширидан бу парчаларнинг риёкор зоҳидлар ҳақидаги қисмини кўчирамиз:

«Бемазалиқда ҳаммаси бирдек» лўттивоз зоҳидлар талқини байт беғонадир. Энди мана шу баитлар ўрнини ўзгартириб қўрайлик. «Хайрат ул-аброр»нинг 2006 йилги наширидан бу парчаларнинг риёкор зоҳидлар ҳақидаги қисмини кўчирамиз:

«Бемазалиқда ҳаммаси бирдек» лўттивоз зоҳидлар талқини байт беғонадир. Энди мана шу баитлар ўрнини ўзгартириб қўрайлик. «Хайрат ул-аброр»нинг 2006 йилги наширидан бу парчаларнинг риёкор зоҳидлар ҳақидаги қисмини кўчирамиз:

«Бемазалиқда ҳаммаси бирдек» лўттивоз зоҳидлар талқини байт беғонадир. Энди мана шу баитлар ўрнини ўзгартириб қўрайлик. «Хайрат ул-аброр»нинг 2006 йилги наширидан бу парчаларнинг риёкор зоҳидлар ҳақидаги қисмини кўчирамиз:

«Бемазалиқда ҳаммаси бирдек» лўттивоз зоҳидлар талқини байт беғонадир. Энди мана шу баитлар ўрнини ўзгартириб қўрайлик. «Хайрат ул-аброр»нинг 2006 йилги наширидан бу парчаларнинг риёкор зоҳидлар ҳақидаги қисмини кўчирамиз:

«Бемазалиқда ҳаммаси бирдек» лўттивоз зоҳидлар талқини байт беғонадир. Энди мана шу баитлар ўрнини ўзгартириб қўрайлик. «Хайрат ул-аброр»нинг 2006 йилги наширидан бу парчаларнинг риёкор зоҳидлар ҳақидаги қисмини кўчирамиз:

«Бемазалиқда ҳаммаси бирдек» лўттивоз зоҳидлар талқини байт беғонадир. Энди мана шу баитлар ўрнини ўзгартириб қўрайлик. «Хайрат ул-аброр»нинг 2006 йилги наширидан бу парчаларнинг риёкор зоҳидлар ҳақидаги қисмини кўчирамиз:

«Бемазалиқда ҳаммаси бирдек» лўттивоз зоҳидлар талқини байт беғонадир. Энди мана шу баитлар ўрнини ўзгартириб қўрайлик. «Хайрат ул-аброр»нинг 2006 йилги наширидан бу парчаларнинг риёкор зоҳидлар ҳақидаги қисмини кўчирамиз:

«Бемазалиқда ҳаммаси бирдек» лўттивоз зоҳидлар талқини байт беғонадир. Энди мана шу баитлар ўрнини ўзгартириб қўрайлик. «Хайрат ул-аброр»нинг 2006 йилги наширидан бу парчаларнинг риёкор зоҳидлар ҳақидаги қисмини кўчирамиз:

«Бемазалиқда ҳаммаси бирдек» лўттивоз зоҳидлар талқини байт беғонадир. Энди мана шу баитлар ўрнини ўзгартириб қўрайлик. «Хайрат ул-аброр»нинг 2006 йилги наширидан бу парчаларнинг риёкор зоҳидлар ҳақидаги қисмини кўчирамиз:

Адабий жароён

Адабиёт даврдан орқада қолаётган, ҳеч иш қилинмаётган, деган фикрда ҳам эмасман. Яхши асарлар ҳаётида ўрнини тополмай, арзон-саёз "асар"ларни баъзан "адабиёт намунаси" деб қабул қилиш борлигига қарамай, адибларимиз олдин ҳеч қачон қўрилмаган кўтаринкилик, қуч-ғайрат билан қадриятларни тиклаш, тарихни ҳаққоний акс эттириш, Мустақилликка шукрона келтириш борасида ҳам, умуминсоний абадий фазилатларни улуглаш борасида ҳам анча катта ва жиддий ишларни амалга оширишяпти. Адабиётимиз тарихида бундай давр кам учрайди: сафимизда гурас-гурас ёшлар кириб келаётгани, айниқса, қувончли. Улар — руҳиятида "қуллик асорати" бўлмаган янги эркин авлод! Улар ҳақон адабиёти билан бирга, ўзбек адабиётини чуқур ўрганишлари, пухта билим эгаллашлари, Шахс даражасига кўтарилишлари керак, албатта. Айрим яхши китоблар оз, минг, гоҳо беш юз нусхада босилаётгани ўқинчи. Аммо бир нусха бўлганда ҳам, яхши асар асрнинг қоллиғи тарих гувоҳ.

Ёзувчи столда ётган, ўтган йил, бир йил давомида тўпланган яна бир қисм китоблар билан вақти-вақтида танишганман. Энди эса уларни қайта қўздан кенгайтириб, улар тўғрисидаги ўй-мулоҳазаларим бўлак-бўлак ёдимга тўшапти.

Мавлоно Жалолиддин Румийнинг "Маънавий маснавий" асари Ўзбекистон халқ шоири Жамол Камол таржимасида бир неча китоб шаклида босилган. Энди яхлит катта китоб тарзида нашр этилди. Истеъдодли, меҳнатқаш Жамол ака Шекспирнинг қатор асарларини инглиз тилидан таржима қилганидан сўнг, ўз ижоди руҳиятига, айниқса, яқин шўрқа наъзада бетақабил ишларни баъжарган ётгани айрича эътиборга сазовор. Бунга байрам, дейиш мумкин. (Қўлим остидаги таржима китоблар менга бир гапни эслатди.

«Хайрат ул-аброр»да «Хайрат ул-аброр»нинг 2006 йилги наширидаги тафовутлар хусусида тўхталмақчиман. Зеро, икки баитнинг бирор саҳифа масофада ўрин алмашгани Навоий фикрларини икки қарра бузишдир. Бордию, у баитлар бир-бирига энд гурӯҳлар ҳақида бўлса, бу «қўшилар» бутун асар руҳида ёмон асорат қолдиради. Аввало, «Хайрат ул-аброр»да ўрни ўзгарган баитларни келтирай. Мана, улар:

«Хайрат ул-аброр»да «Хайрат ул-аброр»нинг 2006 йилги наширидаги тафовутлар хусусида тўхталмақчиман. Зеро, икки баитнинг бирор саҳифа масофада ўрин алмашгани Навоий фикрларини икки қарра бузишдир. Бордию, у баитлар бир-бирига энд гурӯҳлар ҳақида бўлса, бу «қўшилар» бутун асар руҳида ёмон асорат қолдиради. Аввало, «Хайрат ул-аброр»да ўрни ўзгарган баитларни келтирай. Мана, улар:

«Хайрат ул-аброр»да «Хайрат ул-аброр»нинг 2006 йилги наширидаги тафовутлар хусусида тўхталмақчиман. Зеро, икки баитнинг бирор саҳифа масофада ўрин алмашгани Навоий фикрларини икки қарра бузишдир. Бордию, у баитлар бир-бирига энд гурӯҳлар ҳақида бўлса, бу «қўшилар» бутун асар руҳида ёмон асорат қолдиради. Аввало, «Хайрат ул-аброр»да ўрни ўзгарган баитларни келтирай. Мана, улар:

«Хайрат ул-аброр»да «Хайрат ул-аброр»нинг 2006 йилги наширидаги тафовутлар хусусида тўхталмақчиман. Зеро, икки баитнинг бирор саҳифа масофада ўрин алмашгани Навоий фикрларини икки қарра бузишдир. Бордию, у баитлар бир-бирига энд гурӯҳлар ҳақида бўлса, бу «қўшилар» бутун асар руҳида ёмон асорат қолдиради. Аввало, «Хайрат ул-аброр»да ўрни ўзгарган баитларни келтирай. Мана, улар:

«Хайрат ул-аброр»да «Хайрат ул-аброр»нинг 2006 йилги наширидаги тафовутлар хусусида тўхталмақчиман. Зеро, икки баитнинг бирор саҳифа масофада ўрин алмашгани Навоий фикрларини икки қарра бузишдир. Бордию, у баитлар бир-бирига энд гурӯҳлар ҳақида бўлса, бу «қўшилар» бутун асар руҳида ёмон асорат қолдиради. Аввало, «Хайрат ул-аброр»да ўрни ўзгарган баитларни келтирай. Мана, улар:

«Хайрат ул-аброр»да «Хайрат ул-аброр»нинг 2006 йилги наширидаги тафовутлар хусусида тўхталмақчиман. Зеро, икки баитнинг бирор саҳифа масофада ўрин алмашгани Навоий фикрларини икки қарра бузишдир. Бордию, у баитлар бир-бирига энд гурӯҳлар ҳақида бўлса, бу «қўшилар» бутун асар руҳида ёмон асорат қолдиради. Аввало, «Хайрат ул-аброр»да ўрни ўзгарган баитларни келтирай. Мана, улар:

Дилқаш Кеш... Бу иборани илк бор баъзи вақтларда ажратиб бўлмас даражада бир-бирига чиқпа ёпишиб қолган, муқоваларини вақт, табиат ва одамлар аянчи аҳволга солиб қўйган, олис ўтмишдан келаётган кўна қўлёмизда учратгандим. У кағизга худди бир зумрад тошни маҳкам яшириб олгандек эди. Ким билади, бу бойлигини кағизга бекитиб, у қанча асрни оралаб ўтди экан...

Кешнинг (Шахрисабз) шўролар инқилобига қадар маданий-маърифий ҳаётига оид олиб борилаётган тадқиқотлар орасида Наврўз Кеший номи бот-бот кўрина бошлади. У Кеш ўтмишининг баъзи мутахассислар ахтарган, бироқ ҳали уларнинг назари тушмаган битта саҳифаси экан. Ушлаб қўлёмизларда исми учраса-да, лекин унинг шахси, таржимаси холини дурустқор ёритиб берадиган бирор тафсилотли хабар йўқ эди. У тўғридаги илк маълумот ҳижрий 1111 (1699-1700) йилдан чиқа бошлади. Манбалардан унинг тарихидаги ўрни ўзбек мумтоз адабиётининг машҳур вақиларидан бири Сўфи Оллоҳёр ва унинг устози Ҳожи Ҳабибуллоҳи ўзаро боғлаб турувчи нодир халқа экани аниқланди. Тарихий адабиётларда унинг ҳаётига оид қандай воқеа ё маълумот бўлса, барчаси ўша икки шахс тарихи билан боғлиқ ҳолда учради. Шу сабабдан Халифа Наврўз Кешийни яхшироқ билиш мақсадида аввал унга устозлик қилган Ҳожи Ҳабибуллоҳ тарихи муражаат қилдик. (Иш ўзРФА Абу Райҳон Бөрүний номидаги Шарҳунослик институти қўлёмалар хазинасида сақланаётган манбалар асосида бажарилди.)

дан Самарқандга кетади. У ерда Андаржон исми сўфийдан таълим олади. Устози Андаржон унга иршод ижозатини бериб, Бухорога юборганда у эндигина йигирма ёшда экан. (?)

Муаллифининг ушбу ёзганлари илм ахли ва омма орасида кенг тарқалган тарихий маълумот ҳисобланади. Кўпчилик ўқувчилар қатори тадқиқотчилар ҳам Тождидин Елчиғул ўғли айтганларига таяниб, улардан ўз ишлариде фойдаланишди. Бироқ баъзи мутахассислар унинг гаплари ростлигига шубҳаланади...

Профессор Иноятулла Сувонқулов ҳатто Ҳожи Ҳабибуллоҳнинг тарихий шахс эканига ишонди...

Тадиқот, ахборот

рамайди. Тадиқотчи "Маънавият илдиэлари" (Самарқанд, 2000) китобида у ҳақида: "Хусусан, ул зотта пири муридлик қилган шахсининг номи аксарият ҳолларда Ҳабибуллоҳ тарзида ёд этилмоқда. Лекин биз билган далиллардан у кишининг исми бошқача экани аён бўлмақда. Чунончи, Сўфи Оллоҳёрнинг "Маслакул муттақийн" (Тақводорлар маслагли) номи асариде мана бундай мисрлар мавжуд:

— XIX аср бошларида Ўрта Трансоқсонияда нақшбандийа-муҷаддийа тариқатининг гуллаб-яшнаши" номи мақоласида Ҳожи Ҳабибуллоҳ шахсиятига анча яқинлашишга муваффақ бўлади. Лекин манбалардан у тўғрида етарли маълумот тополмаганидан афсусланади. Ҳўш, тадиқотчилардан ўзини "пинхон тутаётган" Ҳожи Ҳабибуллоҳ ким? Тождидин Елчиғул ўғли у ҳақда ёзганлари ўтмишда бўлиб ўтган тарихий воқелик билан мувофиқ кел

Муҳтарама УЛУФ

ДАРАХТЛАРДАН ҲАҚИҚАТГА ҚАЙТАЙМИН

Дадамни хотирлаб

Яланғоч қўлларин узатганича Дарахтлар осмонга ингилиб қолди. Юдузлар жулжулкиб турган бу кеча Турналар шошилди қайта йўл олди?

Яланғоч қўлларин узатганича Дарахтлар олсига ингилиб қолди, Ойни тунд бутултар қўйганича кеча йўловчи қўшлар ҳам қайта йўл солди?

Яланғоч қўлларин узатганича Дарахтлар йўлларга термилиб қолди, Тупроқни шамоллар совутган кеча Анвойи чечаклар қайта йўқолди?

Яланғоч қўлларин узатган кўйин Дарахтлар ҳайратга айланиб қолди: "Ватанинг кўёли қуллари суюқ, Изгири тунлари, наҳот, малолдир?"

Яланғоч қўлларин осмонга чўзиб Фалакка илтижо қилди дарахтлар: Муқаддас онадан жисминин узиб, Бемақсад, бесамар кезмоқдан сақла!

Яланғоч қўлларин кенг ёзиб охири Дарахтлар айланиб қолди бардошга: "Кўёш-ку, Ватанга қайтар барбир, Эргашиб кетмайди Ватан қўёшга".

Қон югурар юзимга давраларнинг тўрида, Тотсам дейман дунёнинг неъматларин зўридан, Соқингина чорбоғда, унутилган сўрида Юзини босиб ўтирар сукунатнинг нурига Кўнгила деган маликам.

Гоҳ мени дилдор истар, эрмакка ағёр истар, Муҳаббат деб бағримга босганим — озор истар, Меҳри йўлу бор истар... ким чин, ким почор истар... Фарқ бўб тавба ёшига хилватда Ҳақ ёр истар Кўнгила деган маликам.

КўНГИЛ ДЕГАН МАЛИКАМ

ЭНДИ...

Ҳаёт талотўида бизилламан, чопаман, Гоҳи ботмон, гоҳида мисқолгина топаман. Муродга омад қўлаб ёки етсам қўйналиб, Кўз қирини ташлади синиқнига жилмайиб, Кўнгила деган маликам.

Қизгалдоқдек титраиб арзи борга ўхшайди, Чашмаларини соғинар, дарди борга ўхшайди, Кўзларимга кўзининг гани борга ўхшайди, Менинг қалам, феълимда хавфи борга ўхшайди Кўнгила деган маликам.

Кундузи чироқ ёкиб, бутун Олотни қидириб чиқсангиз ҳам Мусо раисга ўхшаган кишини тополмайсиз. Қўлагани қилиқлари атторнинг қутисидан йўқ. Бўй-басти пачақона, тил-забони аҷиб. Айрим ишларини гап-сўзларига қараб, уни кимга менгашганим билмай қолади киши. Таги-зотида гап очилса гоҳ ўзини охири нотаваб қилиб кўрсатади, бордию элликта "уриб" олган бўлса, Амир Олимхонга жияликни даъво қилиб қолиши ҳеч гапмас. Аслида унинг худораҳмати отаси бобом замонада Мошқўлда тузилган балиқчилик артелида раис бўлганми, йўқми, ишқилиб, бу акам ҳам тўй-ҳашамда бироз "тортиб" қолса, тамом! "Ман раисан!" деб қариларди. Нима бўлгандаям, бу отаморас лаҳаб унга ярашиб туради. Узим умр бўйи балиқ олаб, қишлоққа опкелиб сотиб юрди. Меҳнат дафтарчасию иш стажы борасида Яратган эгамдан ўзга ҳеч ким ҳеч қандай маълумотга эга эмас. Акамиз пенсияга чиққан, қишлоқ оқсоқоллари одам қургандай шуни қишлоқ қабристонига қоровул қилиб қўйишди. Ана энди катталикни кўринг-да! Қабристон дарвозасига пешлавахда осиб қўйибди: "Жонузқ ота қабристони. Иш вақти соат 9 дан 18 гача. абад 12 дан 14 гача. Дам олиш кун — яқшанба". Марҳамат, қулчасида, қуясизми, истиёр ўзингизда.

ҲУҚУҚ

— Тавба! — деди Чори полвон Барот қирриқнинг "қирқ" худойисиди, — яқшанба дам олиш кунни эмиш! Ҳўш, ўша кун бирор мусулмон оёқни узатиб юборсанми? Икки соат абад экан. Қабристонда абадга бало борми? — Ҳа, энди, марҳумлар ҳам бирикки соат триқларини гурбатларидан дам олишсин деган-да, полвон бова, — дея гап қистирди қишлоқ ўртақаси Холтой Жума. Бу гапдан тўрда ўтирган мулла бованинг сийрак соқоли лиқиллаб кетди:

— Ҳай-ҳай, қуфр кетманг, Жумиев, бу ер сизга тўй эмас! Биз ҳам бу насту балиқ гурунча индамай қулқоқ солиб ўтирибмиз: ҳа-а, отагарнинг раиси, шунча одамнинг суҳбатига мавзу бўлиш ҳазил гапми!

— Сизам бир нима денг, Ҳамроюл. Ҳарқалай, шoir одамсиз. Бизнинг миллиқ эса, ҳаммашигадай ўқланган эди:

— Эби, биз нимаям дердик, Жўракул ога. Бир кун келиб ҳаммамиз ҳам ўлиб, раиснинг қўлига тушамиз. Ўша кун қабристонни қўлаб, балиқ овига жўнаб қолса нима қиламиз?!

— Э-э, бўлди қилинлар-ей! — жажланди полвон бобо худмайд бошини чайкаб, — бу ўзи худойини ё кансертими?!

Дарвоқе, концерт деганларига тагин Мусо раис эсга тушиб қолди. Аллақайси йили маданият бўлимида ишлаб юрган пайтларимизда машҳур дойрачи Ҳамроқул

Одилов ёнига бир ашулачи болани олиб, Олотга кеп қолди. Олоту Қорақўл халқи Ҳамроқул бобони жуда хушлайди. Ўша сафар ҳам бобомиз ё шинавандаларнинг кўнглини олай деган ёки бўлмаган у-бу жойда концерт қўйиб, уч-тўрт танга ишламоқчи бўлган. Алқисса, Ҳамроқул бобо тўппа-тўғри

маданият бўлимига кирибдилар. Ҳазилими, бир пайтлар "Елпесса"-ни, "Қийма қалам қолларин"ни машҳур ҳофиз билан жўровоз бўлиб айтишган, ўзи ҳам ўйнаб, дойраням уйлатиб чалганидан халқ орасида Ҳамро лаҳаб деб ном чикарган санъаткор ўз оёғи билан келиб ўтирди! Табиийки, у кишининг илтимосларини эшитган бўлди мурди йезиби чақирди.

— Шоир, Ҳамроқул оғани учта калъўзга обориб, кансерт уюштириш керак. Сан қулупчисан, бу ишлар сани бўйинингда. Давай, ҳаракатингни қил. Узинг ҳам бирага бор, бу кишим чарчаганларида халққа шёр-пер ўқиб берарсан.

Мудир бобонинг "шёр-пер"-дан бошқа барча гаплари маъқул тушди. Ишқилиб, уюштирдик. Бир ҳўжалиқда концерт бўлаётти. Биз парда ортида Ҳамроқул бобонинг "усилителчи"си билан карта ташлаб ўтирибмиз. Бобонинг бир галати қилиқлари бор эди: ҳофиз чарчаганда ўзлари дойрани лиқобдай ўйнатиб, хо-размачо олотча термалардан жўшиб-жўшиб айтаверар эдилар:

Шинани заргарга бердим, Кечалар тортам фироқ. Бир қўлимга шам олибман, Бир қўлимга шамачирик...

Айниқса, таниш-билиш, дўст-ёрлар номларини қўшиб орасига қўшиб айтганларида зал қийқирди юборарди! Ўша кун ҳам шундай бўлди. Бобомиз ашула орасида залнинг олд қаторида ўтирган бир кишига мурожаат қилиб қолдилар:

— Ҳў дойи, одингиз нама? Парда ортидан секин мўралаб қарасак, Ҳамроқул бобо нақ Мусо раисдан сўраётдилар! Э-э тавбангдан кетай, олдинги қаторда бало борми сенга? Ана энди раиснинг ҳолатини кўринг: букчайган қомат тикланди, чала юмқ қўлар чакнади, отаморас теллақ бошдан юлиниб, пашша қўнса оёғи тоядиган қалла бир қўр сийпаланди, томоқ қириб олинди, овозга сиёсий тус берилди:

— Хидиррул! "Вой пачағ-ей, фамилиянгни эмас, отингни сўраётдилар!" — дейдиган вилломат қани? Лекин Ҳамро бобога гап йўқ экан! Мусо-қаниям, ашуланиям тўхтатмай, раиснинг "ноёб" фамилиясини лапарга қўшиб кетдилар:

Балад-балад тоғ устида Намли-намли қор қўриди,

Хидиррунинг шўх кўзига Ола қўзди ёр қўриди... Ана, бу Мусо раис деганимиз мана шунақа бир тип-да. Айтмоқчи, гап келганда айтиб кетаверайлик, ўша концертга ўғлимиз Шаҳриёрнинг олиб борганим. Ўғлимга ўша пайтлар мусиқа мактабига қатнаб, дойрани ўрганаётганим.

— Юр, сени би-р-р мусобақа қилдирай Ҳамро бова билан, дойрачанганиям олво! — дедик уни эркалаб. — Боваси, шунинг бир оғзига туфлаб, фотиҳа беринг зора сиздай бўлкетса... — бу гапимиз бобомизгаям маъқул тушиб, "Лазги" бошланган чоқ парда ортида ўтирган ўғлимга имо қилди: кел, ёнимга бирага чал!

Ўшанда Шаҳриёрбойнинг бўйи нари борса эллик-олтмиш сантиметр чикарди-да, Ҳамро бобо бўлса нақ икки метр! Тасаввур қилинг: ўғилчаники "бак" этса, бованики "бум-и!" этади! Бобо унга юкоридан эгилиб қарайди: "Ҳалиб ўтирибсанми, бачам?" "Бачам" ҳам пастдан юқорига қараб бош силқийди: "Ҳалиб ўтирибман, бова..."

Шу воқеадан сўнг Мусо раис билан яқинроқдан танишиб, унинг феълито аъмолини чуқурроқ ўрганиш фикри туғилди. Қаранг, девонанинг ишини худонинг ўзи

кўнгузил, ҳамсоямнинг эшаги туғди, қулқоқ-қуйруқсиз". Қайси кун балиқ баҳона борсақ, хотини билан иккови катта ўғилларининг тўйини, муҳокама қилиб ўтиришди. Ўғлимиз бир қулқоқлик рўйхат тузиб, чакриладиган меҳмонларни ёзиб чиқибдилар.

— Бўлмади, — деди раис уни ўқиб чиққан бош чайқаб, — қисқартир. — Вой, нимага-а? — Мен бу одамларнинг ярминиям танимайман.

гаплар бўлганидан беҳабар эътибор ҳам қилмагандик. Хуллас, ижодкорларга хос қизиқувчанлик қўнгилга ўт ёқди. Бир неча кун ўтгач, битта яримтани қўлтиққа уриб, раисни излаб бордик. Раиснинг қўларини чақнаб кетди.

— Эби-эби, шоир, келинг қани, келинг! Олдинига балиқ шўрва, сўнг қовурилган балиқ келди. Майда-майда ўтирибмиз. Шиша бўшагач, раис сандиқ устига тахланган кўрпалар қатини қовлаб, тагин бирини тоғди. У ҳам яримлагач, нафас ростладик. Раис чайқалиб ўрнидан туриб, тоқчадан чанг босган қалингина бир дафтар олди.

— Шоир, шуни бир кўринг, ҳарқалай, билимли одамсиз. Хот-е-н...! Балиқдан бошқа нарсанг йўқми?! Дафтарини очдим ва... оғзи очилиб қолди! Ичи тўла аллақандай рақамлар, ҳисоб-китоблар, формулалар... Озми-кўпми мактаб кўрганмиз, у-бу нарсани тушунамиз. Мана булар логарифмлар, булар — дифференциал тенгламалар, интеграллар. Тагин қанақадир чизмалар, самолётми, фазовий кемами...

— Ра... раис бова... бу нима? Булар... — Эпик системалар учун Лагранж формуласи. Унис — нисбийлик назариясининг танқидий таҳлили. Э-э, бир пайтлар биз ҳам... Ишқилиб, Эйнштейннинг айтишича, жисмининг тезлиги ёруғлик тезлигидан ошгач, вақт секинлашаркан... лекин, шундаймикан аслида? Севеволад Иванович айтгандайки...

— Стоп! — дедим манглайимга қалқиб чиққан терни артиб. — Ким у? — А-а, уми? Ленинградда яшарди бир пайтлар, ким билсан, балиқ ўлиб кетгандир ҳозир... Йўқ, ҳар қалай бу туш бўлса керак. Ҳойнаҳой, кўп ичвординг-ой! Ўзи шу Мусо раисми, ё...

— Сиз кўп қистанманг, шоир, кўраверинг. Қерак бўлса, опкетиб, уйда қараб чиқарсиз. Ўша кун Мусо раис ҳақидаги тасаввурларим ағдар-тўнтар бўлиб кетди. Унинг дард тўла ҳижо-сидан аён бўлишича, у кўпчилик ўйлаганидан бутунлай бошқача одам экан. Бобоси Хидир оқсоқол "қулқоқ" қилинган, отаси Сано калти қишлоқдан олисроққа, чўлга туташ Мошқўл томонларга қочиб кетди. Аммо оиласи қолиб кет-

Тупроқимдан сўрайман шоҳлик. Энди юзин қаро айларман "Авом" деганларининг барини. Тўқсон ёшда момом ёд ўқир Шох Машрабининг девонларини. Энди билдим: Ҳақ бу дунёда Кемтилмаган насибам, сўзим. Мени сизлаб, сийламаганга йўқдир ширин лафзим, нон-тузим.

ОҚ АТИРГУЛ

Қип-қизил гулларнинг ичинда Ҳайлаш, расида, мулойим... Гулбарглар — бу қат-қат кўнгили, Тонглардан яратмиш Худойим. Боғ тўла оловранг гуллар...

Бир-Бирдан қизиллик талашар. Яшиллик тахтига оқ чехра, Оқ сурур қанчалар ярашар. Чор тараф алвон гул, иши йўқ: Не тугён, не гирён қўқсимда? Ошпоқ гул кўзимга сўзлади: "Ҳаммадан яхшимсан, ўқсима. Ҳаммадан кераксан ўзима..." Бир нурки, жисминга элади. Тўймайман, оқ атиргуллардан Онамнинг ҳиллари келади.

Сахарлар тушми ё хушдек Ҳарир чоғлардан дийдор? Топилмас тўрт тарафини, ҳур — Кўнгила ёқлардаму дийдор? Танам йўқликка маҳкумдир, Вале соғинч илоҳий нур, Сифотиға тилим ожиз Ўшал боғлардаму дийдор?..

ШУКРОНА

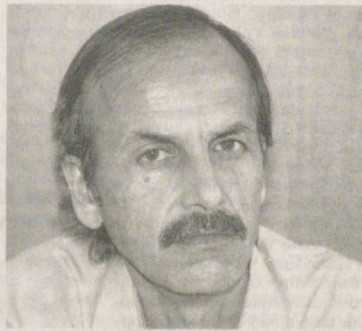
Дил боғланиб борар ақлга, Сўзлашдан ҳам тинглашга мойил. Шукр, кўнгила ҳалларин бузиб, Таширф этди оёғини ойи.

Қанча ранглар чаплама сочга, Уни оққа бўяб тоғлар. Умримизнинг салтанатига Шукр, қумуш фасл оралар.

Зумрад боғда зарҳалли яроқ — Елкамизга кўлиди, тўқилди. Биз тиллаган мукофотиники? Шояд, олтин фасл ҳам келди.

Вафо ФАЙЗУЛЛОХ

КўНГИЛ ГУЛГА КИРАР

Дўстим, атрофингга бир зумгина боқ, Дарахтлар қўл ушлашиб кетяпти. Яшил тушлар билан лиммо-лим булоқ йўлидан қайтамасларни қутяпти...

Оқ қўйлақлар қийган тоғлар бор ҳамон, Елкасида ҳилширар лола. Турналар олислардан қайтишди омон, Хайрлашув чоғи кўз очган нола...

Қушчам, мендан олдин баҳорни сездинг, Мунгли қўлларимга йўлладиң наво. Топлоқ йўлларимда тетрамада кездинг, Дединг: сенинг кўнинг келади, Вафо!

Шукр, хиёнатлар қилмади адо, Гуноҳ, савобимни ўзи билади. Дўстим унутгандир, душманам асло, Хаста юрагимда бодом гуллади!..

ЎТИНЧ

Марди не ўлдирар? Ўлдирар бўҳтон! Ўлдиралди фитна! Ўлдирар ёлгон! Ширин ваъда билан алдаса дўсти, Дунёни қизганилар таласа дўсти... Сотса нийонини, еса шонини, Орзиқбилар қутса чиқар жонини... Душманини танир, аччиқдир Ёзиқ, Уни номард дўстандасрагин Холиқ...

Асра, йўлини оч, юрагини оч, Кўнгилинг энг тўрига ўрнатгин сирож. Қушлар, дарахтлар-ла йўллагин қўмақ, Мусаффо тонготарини кўрсатсин қуртақ. Булут, ёмғирларни соқчи ҳамроҳ қил, Бўрон, довулларни унга паҳон қил. Уйғотгани қалар абадий армон, Жонини тикканга бағишлагин жон.

Етмасин қуйганлари ҳатто изига, Бош урсин қақшатқанлар бир кун тизига. Юсуф каби кўнгли дурдан озод эт, Келар, кетар йўли нурдан бунёд эт. Меҳри, ихлосига етмасин заҳа, Қаҳри, нафратини соғла ҳаффа... Қорсалар тупроқларга, софла борини Қолдирма дововларда юкли норини.

БОЛАҚАЙЛАРГА

Термулиб қарайман болақайларга Улар мен етмаган чўққилар асл. Улар мен қирмаган қоқоналардир Бир тоза, хайрли, муборак насл. Юраги қип-қизил гулхоналардир!

Булуллар устидан оққуш болалар, Кўёнинг исидан сархуш болалар, Энг афиф оламда ёниқ самандлар, Доншманд, мавлоно, дарвин болалар,

Термулиб қарайман болақайларга.

Муроди таъмасиз, муроди чиндир, Лоқувард севинчи баҳорги ёмғир, Чақмоқ қарашлари мардона диндир, Йўлларин тўсолмас бирон-бир олғир, Термулиб қарайман болақайларга.

Тиниқ кўзларида фирдавс қўрнар, Асал сўзларига Макка илинар. Пайғамбар яйраган, валий уринар, Тодли хаёлларни фақат дур терар, Термулиб қарайман болақайларга.

Югурик хатомиз бўйнида қилич, Айёр гуноҳимиз бўғиздаги дор. Шодон макримизнинг гулгани ўқинч, Хайрият улар бор, одил, устивор! Термулиб қарайман болақайларга.

Арғимчоқ солганча турналар келар, Кўнгила гулга кирар, тонг йўлга кирар, Ҳақнинг шафғида сароб жимирлар? Йўқ, йўқ, ҳаёт узра ҳаёт қимирлар!.. Термулиб қарайман болақайларга...

Мангулик шамоли оҳангда, Ўткинчи савдолар афсунок. Сендан хат муштарар онангга, Васият боланга бетакрор.

Титрайсан, англайсан, йиғлайсан... Яшабсан бунча кўп бепарво. Шайтоннинг амри-ла тилгайсан, Қолганда бенаво, бенаво...

Шубҳасиз бир кун қулгайсан, Муҳаммад Маккага етгандай. Мусиқа захридан ўлмайсан, Бедаво дардларига шифо май.

Мусибат эмасдир қолсанг зор, Оч, юпу, меҳрдан йўқ кема. Куй этса Раббингдан умидвор, Ҳеч қачон, ҳеч қимдан ниҳима.

шунчалар хўрланиши мумкин бўлса? Яратганинг ато этган қисмати шунчалар қилганими? Наҳотки раиснинг орзуларини рўбга чиқариб бўлмаган? Нега ўзи ҳаракат қилиб кўрмаган шу пайтга қадар?

— Нима қилсан отам замонидаги гапларни қавлаб?! — дедилар мудир жаҳл билан Мусо раис ҳақидаги ҳижоимни эшитиб, — қилишга ишинг йўқми? Ташкилотларга бор, шартнома туз, тадбирлар уюштир. Тавба! Чик, бошимни қотирма!

Кўнглим оғриди, кабинетни қулфлаб, уйга жўнадик. — Ҳа-а, холингиз пўттиқ, тинчликми? — деди хотиним қошқовоғимни кўриб.

— У-бун тахлаб қуй, эртага ўз ҳисобидан таътил олиб, Тошкентга жўнайман.

— Эби, Тошкентга... нимага? — Фанлар академиясига, илмий-таърих институтига.

Уйга кирдик. Телевизорда фарёд чекаётган ашулачи болани кўриб, охириг учрашувимизда Мусо раис қайғи устида қилган хиргойи бехиётёр ёдимга тушди:

Шум рақиблар бизни ёмон бўлирди, Улмагимдан бошқа қор манга найлар. Беқлар, кечибдурман қул боримдан, Энди номус билан орманга найлар.

Шоҳнинг олғир бози бодлар қўлида Ҳуркиб-хуркиб кўнар соғу сўлида, Мансур каби "Аналҳақ"нинг йўлида

Осылсам зулфидан дор манга найлар...

"Наҳотки шу шоҳ сатрларини оддий бир баҳши айтиб кетган бўлса...? Мансур Халлоқ, "Аналҳақ"... Ув-в боболарим-а, бобо-жонларим-а!" деган ўй кечди кўнгиладан. Сўнг Мусо раиснинг дард тўла нигоҳи хотирамда жонланиб, дил тубида қатъий бир аҳд юз очди.

— Ай-й, отасининг қапталига! — дея қўл силтадим Мусабой огага ўшабу, — эртага Тошкентга жўнайми! Майли, мудир бова, аҳмоқ бўлсак-бўлибмиз, лекин бу ишни шундай қолдирмаймиз!

Абдунаби ҲАМРО МУСО РАИС

ВАҚТНИНГ СУРАТИ

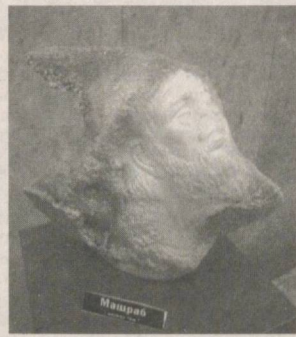
Нормурод Самарқандда, ўймакор уста Жамшид Нейматовнинг кўпболаи оиласида тўртинчи фарзанд бўлиб дунёга келди. Катта акиси отаси изидан кетди, кейингиси профессионал фотосуратчи, учинчи акиси Озод рангтаасирчи. Ижодкорлар орасида ўсиб-ўлғайган Нормуроднинг илк устозлари нақош Амриддин Зубайдуллаев, театр декоратори Даврон Сафоев ва рангтаасирчи Мирсаид Саматов бўлди. Шунингдек, Нормурод характерининг шаклланишида амакиси, ёзувчи Ҳаёт Нейматовнинг ҳам ўрни катта.

Мактабда ўқиб юрган давридаёқ отаси ва акиси билан Шоҳи Зинда, Бибиҳоним мақбаралари, Тиллакор, Улугбек мадрасалари, Қаршидаги Кўкғумбаз масжиди ва бошқа кўлаб тарихий обидаларни таъмирлашда қатнашди. Ўймакор эшиклар, нақшкор айвонлар ва шифтлар ишлаб бериш каби хусусий буюртмаларни бажаришди. Ёғочда жиғини ҳамда бир неча таниш қизларнинг портретларини ишлади. Ўзининг учта автопортретини яратди. Самарқанддаги Чорсу галереясида ва республика маданият ва санъат тарихи музейида ёш устанин учта шахсий кўргазмаси бўлиб ўтди. Самарқанддаги ота ховлисида унинг ўз устaxonаси бор.

Нормурод Нейматов бугунги кунда Миллий рассомлик ва дизайн институтининг иккинчи курсида таълим олаётган. Асосий машғулотларидан

ташқари институт қошида таниқли хайкалтарош Азамат Ҳотамов устaxonасида кўшимча шуғулланади. "Вақт энг бебаҳо бойлик, — дейди Нормурод. — Уни тўхтатишнинг иложи йўқ, Фотеликни том маънода тушуниш ҳаётни юзаси тасвирлаш эмас, балки унинг моҳият-мазмунини, поэзиясини очиб беришдир. Бунинг учун ўтган вақтнинг ҳар бир дақиқаси қадрига етиб яшаш керак".

Ёш ижодкорнинг тошдан ва ёғочдан ишланган ёздан ортиқ ишлари Ўзбекистон замонавий санъатининг янги қирралари, ўзига хослиги ифодасидир. Айни кунларда Ўзбекистон тарихи давлат музейида Нормурод Нейматов хайкаллари кўргазмаси давом этмоқда. Унда намойиш этилаётган иккита бюст ёғоч ўймакорлиги асосида ишланган. Бирида ма-

бахт туйғуси, ҳаётдан завқланиш оилари самимий ва ҳаққоний акс эттирилган. "Дуо" хайкали уч одамнинг кўлларида иборат: эркак, аёл ва бола. Кичик кўллар бириктирилган, катталарининг қафтлари очик. Ушбу кичик композицияда ижодкор оила бирлигининг ўз тасаввурини аксини берган.

Кулранг оҳақтошдан ишланган бошқа хайкаллар нисбатан йирик шаклда бўлиб, қиёфалар тағлиги билан уйғунлашиб, гўё бир бутун яхлитликни ташкил қилган. Бу усул хайкалларга маҳобат бахш этган. "Ғамгин қиз" деб номланган икки хайкалда турли қиёфада ўтирган иккита қиз тасвирланган. Хайкаллар кайфиятини ифода-лашдаги бетакрорлиги, аёл баданининг нозик чизгилари маҳорат билан ишлангани, қизлар ҳолати жонли, анж, ҳаракатда берилгани билан диққатни тортади. Хайкалтарошнинг "Севишганлар", "Янғон қиз", "Эҳтирос" асарларида ҳам ёш йигит-қизлар турли қиёфа ва ҳолатларда акс эттирилган.

Нормуроддан нега аксарият ишлари ёшларга бағишлангани ҳақида сўраганимизда шундай деди: "Ўзим ҳам ёш бўлганим учун тенгдошларимнинг қизиқишлари, хоҳиш-истаклари, севги-изтироблари — барча-барчаси менга таниш ва қалбимга яқин. Шунинг учун бундай хайкалларни тушуниб, ҳис қилиб ишлайман".

Ёш ижодкор эндиликда ижтимоий аҳамиятга молик, бугунги турмушимиз ҳақида ҳикоя қилувчи асарлар яратиш ниятида. Энг сўнгги иши суронли йиллар даҳшатини бошидан кечирган чол қиёфаси акс этган "Қатагон қурбони" хайкалидир. Мавзуга мос материал танланган. Оғир кулранг кўрғошнинг ўша йиллар фожиясининг рамзи сифатида гавдаланади.

Хайкалтарошлик жанрида ижод қилаётган ёш ижодкор Нормурод Нейматов ишларининг аҳамияти шундаки, тенгдошлари унинг асарларидан баҳраманд бўлиш борабариди, уларда ўзларининг бугунги куни, қизиқишлари, орзу-ўйларини кўрадилар, илҳом оладилар.

Лариса ЛЕВТЕЕВА

Истиқлол фарзандлари

лика Бибиҳоним тасвири, иккинчиси ғамраш "Ким у?" деган ном кўйилган. Бибиҳоним ёш шарқ гўзали қиёфасида тасвирланган бўлиб, бошида олд қисмига қимматбаҳо тошлар қадалган бош кийими. Хайкалтарош маликанин хавотирли кутуш вақтидаги кайфиятини моҳирлик билан беролган. Иккинчи хайкалда серсоқол, юз қиёфаси ифодали, ўзига хос характерга эга кекса одам гавдаланган. "Бу образ устиде ишлаётганимда ўзимдаги қайсибир жиҳатларни олганман, — дейди хайкалтарош. — Асосий мақсадим одамлар бу қиёфани кўриб, миф ва афсоналарда учрайдиган сатирик образни таниш-танимасликларини билиш эди".

Тош ва оқ мрамардан ишланган "Машраб" хайкали оригиналлик билан ажралиб турса, "Орзу" асарида тасвирланган қизнинг бир қисми фаришта қаноти. Бу қанот севги ҳақида орзуларга ботган қизнинг орзулари амалга ошишига кўмаклашади. Қизнинг юзи атайин аниқ тасвирланмаган. Ижодкорнинг бундан мақсади — хайкални кўрган ҳар бир қиз ўзини унинг ўрнига қўйиб кўриши ва орзу фариштаси қанотида учиб-ушиш имкон беришдир. "Чўмилаётганлар" асари горельеф техникасида бажарилган. Ушбу композицияда ҳиссиётлар поэзияси,

"Келин" деган номга мушарраф бўлишни ҳар бир қиз орзу қилади. Қизиги шундаки, ҳеч қайси қиз ёмон келин бўлишни ҳаёлига ҳам келтирмайди. Шунинг учун бўлса керак, у кириб борган хонадоннинг муҳити янгиланади. Қиз бўлса ҳам гўё бу хонадонда баҳор офтоби чарақлаб тургандек туюлади. Чунки янги келиннинг саломи, ибод-ҳаёси, муомаласи, илтифоти, турфа либосларию эҳтироси кайфиятини кўтарибгина қолмай, уни бир неча ёшга яшартиради. Агар у "супер келин" бўлса-чи?

Шахсий мулоҳазалар

Бу кўрсатувни неча минглаб, миллионлаб томошабинлар кўради. Катнашчи қизнинг укв-сизлиги билиниб қолса, у яқинларининг олдида қандай аҳвол-

шарт якунига кўра баҳолаб бориб, белгиланган мuddат сўнгида эса умумий баҳолаб қиймати ҳисобланиб, якуний хулоса чиқарилса. Утган вақт мобайнида қизларнинг ҳақиқатан ҳам нималарга қодир экани ойдинлашди. Ташриф буюрган меҳмонлардан билмаганларини ўрганади, оила ҳақида тушунчага эга бўлишади. Шунда қизларнинг ўйини бўлган иштиёқи ҳам ошиб боради. Масалан, овқат пиширишни билмайдиган қиз кўли гул тикувчи бўлиши ёки яхши дашмак қила олмайдиган қиз саранжом-сарийшта

Ўзбек Миллий академик драма театрининг етакчи актрисаларидан бири, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Шоҳида Исмоиловани мухлислар саҳнада яратган турли-туман образлари, фильмлардаги роллари, дубляж фаолияти орқали ҳам яхши танийдилар. Ш.Исмоилова нафақат яхши актриса, балки намунали оила бекаси сифатида ҳам кўпчилигининг хурматини қозониб келган. Актриса ижодхонасида бўлган суҳбатимиз жараёнида санъаткорнинг янги қирраларини ҳам кашф этишга муваффақ бўлдик.

— Актёрлик фаолиятим давомиде менга қандай рол топширилган бўлмасин, асосийми, эпизодикми, қатъий назар, ҳар бирига юрак кўримини кўшиб, ижро этишга ҳаракат қилганман. Негаки, ролнинг катта-кичиги бўлмайди, — дейди актриса. — Актёр ҳаётида ҳар бир ролнинг алоҳида ўрни бор. Умри давомида асосан эпизодик роллар ижро этган машҳур актриса Фаина Раневская яни мухлислар ҳамон орқиби эслашади. Демак, у ҳар бир образига юксак маҳорат билан ёндашган.

Фарзандини соғинаётган она, ҳар қандай вазиятда турмуш ўртоғининг ёнида турадиган, унинг қарорларини кўлаб-қувватлайдиган рафиқа, дўстидан маслаҳатларини аямайдиган аёл каби характерларни кўп яратганман. Қандай рол бўлмасин доимо тушунишга, ички ҳиссиётларини англашга уринаман. Бу образнинг бошқа характерлардан фарқи нимада? Ана шуну топа олиш актёрликнинг нозик сирини.

Яқинда Ҳайитмат Расул қаламига мансуб "Тили асалим" асарини саҳнага олиб чиқдик. Бу асар анча илгари ўзбек драма театрида ишлаган пайтларимизда намойиш этилган. Ўшанда бош қаҳрамон образини яратганман. Буни қарангки, йиллар ўтиб бу асар Ўзбек миллий академик драма театрида янгича талқин этилди. Ўйлайманки, бу талқин ҳам томошабинга маъқул келди.

— Кино, театр, телевидение, радио, дубляждан вақт ажратиб театр қошида "Истикбол" болалар театр-студиясини ташкил этибсиз...

— Ҳа, анчадан буён ўйлаб юрган орзуимни амалга оширдим. "Истикбол" болалар театр-студиясида бўлгуси санъаткорларни тарбиялаш, уларга йўл-йўриқ кўрсатишни мақсад қилганмиз. Саҳнага болалар керак. Қўйилмаётган асарларда болалар образлари бор. Мана шу персонажлар учун ёш актёрлар тайёрлаш ва албатта эртага санъат йўлини танлайдиган ёшларга билим-тажриба улаштириш, кўникмаларини шакллантириш учун бу ижодий мулоқот жуда муҳим. Актёрлик соҳасида авлодлар алмашувининг узилиб қолмаслигида ҳам ушбу театр-студиянинг аҳамияти катта. Тўрт ёшдан ўн беш ёшгача бўлган болаларни танлаб олиб, турли маданий тадбирларда қатнашяпмиз. Ёзги оромгоҳларда, пойтахтимиздаги турли меҳрибонлик уйларида бадий чиккишларимизни намойиш қилдик. Айни пайтда "Қарсидоқ" асари устиде ишляпмиз. Асарни болаларнинг баҳорги таътил кунлари томошабинларга тақдим этамиз.

— "Ўтган кунлар" филмининг иккинчи талқинида сиз яратган Хушрўйибини образи кўпчилик қаҳрамонларингиздан фарқ қилади...

— Романи ўқибоқ образ ўзига хослигини тасаввур этдим. Аслида мен Офтобойим образи берилган. Суратга олиш бошланганида эса "бу рол Гулҳебра Жамиловага топширилди. Мен Хушрўйибини ижро этдим. Катта масъулият билан ижрога киришдик. Бу образнинг ўзига хослиги унинг кўзаларию овозларида ифодаланиши керак эди. Аммо Хушрўйибига дубляжда бошқа актриса овоз берди.

— Узоқ йиллардан бери ижодий жараён ичидасиз. Нималардан кўнглингиз тўлмайди?

— Ўртимизда театрлар кўп, уларнинг ҳар бирида ўз касбининг фидойиси бўлган иқтидорли актёрлар кўлаб топилади. Ҳар йили экранларда намойиш этилаётган бадий фильмларнинг аксариятида эса профессионал бўлмаган, санъатдан йироқ одамлар рол ўйнапти. Ҳар бир соҳада ўзининг одами ишлаши керак, деб ўйлайман. Ахир, санъаткорлар врачликни ё журналистикани даъво қилишмайди-ку. Афсуски, кинорежиссёрлар кўпинча тасодифий ижрочиларга ёки хонандаларга мурожаат қилишади. Лекин дубляжда маҳоратли актёр уларнинг образини дард билан овозлаштиради. Бу усул ҳам у қадар тўғри эмас. Ҳақиқий кўз ёш ижрода акс этмаса, овоз орқали буни бериш қийин. Ҳар йили кўлаб талабалар санъат институтини битиришади. Уларнинг имкониятларини ҳам синаб кўриш керак. Экраннымизда маиший мавзу, қайнона-келин, ошик-маъшуқ моҳароси ҳам кўпайиб кетди. Ахир, турмушимизда филмга мавзу бўладиган ижтимоий ҳодисалар оз эмас-ку.

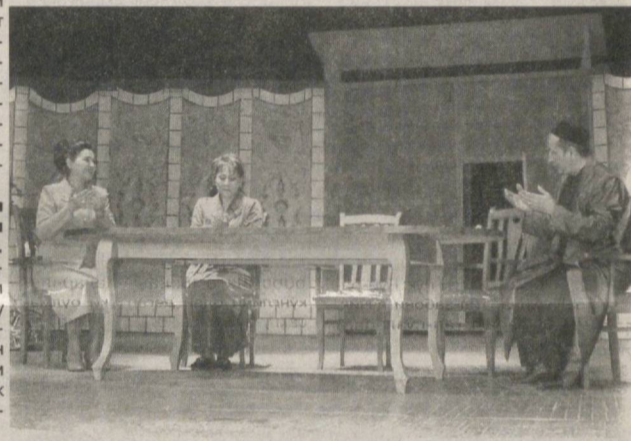
Учрашув

— Бу йил мамлакатимизда "Мустақкам оила йили" деб эълон қилинди. Актёр ва оила бекаси сифатида оила мустақкамлигининг асосини нималарда деб биласиз?

— Йилнинг бундай номланишида жуда катта маъно бор. Агар оила барқарор, тинч бўлмаса, кишининг ҳаловати бузилади, ишлаш, фикрлаш қобилияти суясади. Зеро, оила — ҳаловат маскани. Одамни ташвишлар ҳаёт суронларидан асрайди... Ўтган йиллар давомида аёлнинг бахти оилада эканини янада чуқур англадим. Турмуш ўртоғим — актёр Маҳмуд Исмоиловнинг кўлаб-қувватлаши, фарзандларининг ишончидан куч оламан. Гарчи фарзандларим санъат йўлини танлашмаган бўлса-да, соҳамизни тушунишади, ҳурмат билан қарашади. Уларнинг касбимизга муносабати бизни илҳомлантиради.

Бир нарсга ҳозир турмуш ўртоғим иккимизнинг дилимизга умид чўкунларини солиб турибди. Набирам Сабинанин санъатга қобилияти бор. Қўшиқ айтади. Театр-студиямизда қатнашиб туради. Ўтган йили саҳналаштирилган "Қорбонни қутқарин" асарида Малвина образини ижро этди. Бундан хурсанд бўлдик. Бизнинг касбимизни давом эттирувчи ниҳол улғаяётганидан гурурланамиз.

Фарход УМАРОВ, Хуршида СИДДИҚОВА суҳбатлашди.

Очиги, ушбу мақолани ёзишда телевидениенинг "Супер келинчак" кўрсатуви сабаб бўлди. Халқимиз кўнглидан жой олиб улгурган ушбу кўрсатув жараёнида йўл қўйилаётган айрим камчиликларни ўз вақтида бартараф этиш керак, деб ўйладим. Мақсад кўрсатувни танқид қилиш эмас, аксинча уни қай йўсинда ташкиллаштирилса мақсадга мувофиқ бўлиши ҳақида ўз тақлифимни айтишдир.

"СУПЕР КЕЛИНЧАК" БЎЛИШ ОСОНМИ?

га тушади? Келажакда-чи? Тўғри, бу бор-йўғи ўйин. Лекин айнан шу ўйин уларнинг ҳаётларида ўчмас из қолдириши керак. Қани эди, ушбу кўрсатувга элимиз ардоғидаги онахонлар тақлиф қилинса-да, улар оилада келиннинг ўрни хусусида ўз фикр-мулоҳазаларини билдиришса. Бу нафақат бўлажак келинлар, қолаверса келинлик номига мушарраф бўлган аёлларимиз учун ҳам фойдадан холи бўлмас эди.

Кўрсатув сўнгида қизлардан бири шартни бажара олмаганликда "айбланиб", чиқариб юборилди. Шу заҳоти қизнинг ички кечинмалари унинг юзида зоҳир бўлади. Эҳтимол кўрсатув шартларида баъзи ўзгаришлар киритиш керакдир. Айтайлик, катнашчи қизларни ҳар бир

бўлиши мумкин. Ахир, ҳаётда ҳамма нарса нисбий. Шартлар кундалик оилавий юмушлардан, одалардан ва албатта аъналардан олиб вази-фа қилиб берилса, нур устига нур бўларди. Кўча-ҳовли супуриш, кир ёйиш, меҳмон кутуш, дастурхон тузаш, биринчи тез тиббий ёрдам кўрсатиш, алла айтиш каби оддий, аммо жуда зарур юмушларга ўрин берилса, кўрсатувнинг савияси янада ошган, қизларнинг келажакда оиланин яхши бекаси бўлишида асқотган бўларди.

Бир шартга мўлжалланган кўрсатувга мустақкам оила вакиллари бўлиши қайнона-келинлар эксперт сифатида тақлиф қилинса. Зеро, бу йил кўрсатувда "Мустақкам оила йили" деб эълон қилинди. Агар

«УМИД»НИНГ УМИДИ ЙЎДИ

Замонлар оша вақт синови-ва ўтиб, қалбимизга наво, руҳимизга маъно бериб келаятган кўҳна қўшиқлар, термалару лапарлар, ўланлару ёр-ёрлар — халқ оғзаки ижодининг ёрқин намуналари. Миллий қадриятлар, бетакрор маданий сарҳашларидан келадиганмиз ворисларини баҳраманд этиш юртимизда фаолият кўрсатаётган фольклор-этнографик жамоаларининг асосий вази-фасидир.

Ўзбекистонда хизмат кўрсатган маданият ходими, фидойи ва жонкуяр устоз Азим Азизов раҳбарлик қилиб келаятган «Умид» халқ хаваскорлик жамоаси таркибида хор ва яккахон хонандалар гуруҳи, болалар рақс дастаси, доира-

Хотам Қосимов каби эл ардоғидаги санъат усталари мусиқага оид илк аснобларини шу ерда олишган.

Ансамбл иштирокчилари Алишер Навоий номидаги ўзбек давлат академик катта театри саҳнасида "Умид" куйлаб, рақсга тушади" номли концерт-дас-турини намойиш этиб, мухлис-лар олқишига сазовор бўлди. Айниқса, 1995-2005 йиллар жа-

Халқ ижоди — ҳазина

моа учун омадди келиб, ўзбек фольклор-рақс санъатини дунё микёсида намойиш этиш ва жа-ва саҳналариде халқ қўшиқла-ри, рақслари билан қатнашиш

чилар, карнай-сурнайчилар каби ўндан ортиқ тўғарақлар йўлга қўйилган. Унда санъат, нафосат оламига ошно ёшлар тажрибали устоз ва мураббий-лар кўмағида санъат сирларини ўрганмоқда. Мазкур ансам-блда таниқли созанда ва хонан-далар, машҳур санъаткорлар етишиб чиққан. Ўзбекистон халқ артисти Матлуба Дадабоева, хонандалар Элмурод Усмонов, Бахтиёр Тўлаганов, Созанда

тўртта мамлакатидан энг яхши фольклор жамоалари қатнашган бўлса, улар орасида ўзбекистонлик санъаткорлар ҳам бор эди. Ансамбл жамоаси балет-мейстер Нурхон Зулунова раҳбарлигида "Ўзбекистонда тўй" номли театрлаштирилган бадий саҳна асари билан қатнаш-ди. Шарқона одоб-ахлоқ тарбия-сини олган ўзбек ёшларининг саҳнага кириб келиш жараёни фестивал иштирокчилари ва Одорн шаҳри вакиллари хай-ратга солди. Раққоса қизлар Хо-разм, Фарғона ва Бухоро рақс мактаби аънааларини ижро этган бўлса, раққос Суннат Ка-римов "Дилжирож"га, Дилафрўз Кодирова "Тановар"га ҳиром қилди, созанда Давронбек Акбарбеков эса бир йўла уч доира жўрлигида аҳойиб му-сика ижро этди. «Фестивал-да ўзбекистонлик санъаткор-лар биринчи марта иштирок эт-моқда. Уларнинг маҳорати, са-хна либослари, айниқса раққоса ва созандаларнинг юксак ижро-лари менда яхши таассурот қолдирди, — деди фести-вал ташкилий қўмитаси президенти жаноб Ханц. — Гуруҳ аъзолари ижро-сида ўзбек халқининг бе-такрор маданияти, мил-лий қадриятлари акс этиб турибди».

Ансамблининг энг фаол иштирокчилари орасида Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист-лар Флорида Низамуд-динова, Санобар Кари-мова, Қорақалпоғистон-да хизмат кўрсатган артист Нигора Назарова, раққоса ва балетмейстер Нурхон Зулунова, эстра-да хонандалари Абдул-ла Курбонов, Умар Шам-сиев, ҳажвчилар Шерқў-зи Фозиев, Ўткир Бой-матов каби қирқ нафардан иборат турли соҳа вакиллари бор. Ижодий гуруҳ кейинги изланишларида янги, элга манзур дастурлари билан санъат илҳомландирини ху-шуд этиб келмоқда. Айни пай-тда жамоа аъзолари Жанубий Корея ва Германияда ўткази-ладиган халқаро фестивалга қизгин тайёргарлик кўрмоқда.

Шохруҳ АБДУРАУЛОВ, Санъат институти талабаси

Пойтахтимиздаги М.Ашрафий уй-музейида "Санъатда авлодлар ворислиги" лойиҳаси бўйича "Композитор Тўлқин Қурбонov ва санъатшунос Ирма Мальберг ижодий ҳамкорлиги" мавзусида кеча ўтказилди.

Ижодий кеча

Т.Қурбонov (1936-2002 й.) ўзбек мусиқа санъатида ёрқин из қолдирган етук ўзбек композиторларидан биридир. Ижодкорнинг кўлаб катта-кичик асарлари, "Широқ", "Шерзод ва Паризод" каби балетлари замонавий санъат илҳомландарига яхши таниш.

рига либретто, мусикаларига шеърлар ёзган. Бу икки ижодкорни нафақат оила ришталари, балки ижод эҳтиёжи ҳам узоқ йиллар мустақкам боғлаб келган. Т.Қурбонov бу аёлнинг ақл-заковати, фаҳм-фаросати, нафосатидан илҳом олган. Унинг энг яхши асарлари биргаликда бахтли ҳаёт кечирган йиллари яратган ҳам беҳиз эмас.

Ижодий кечада И.Мальберг Т.Қурбонov ҳаёти ва ижоди ҳақида сўзлаб берди. Композитор асарларидан парчалар янгради.

Н.ГУНОВА

Хафиза АСАЛ

Машраб Бобоев билан қачон танишганимни эслай олмаман. Хар ҳолда шеърини китоблари орқали. Кейинчалик талабалик давридаги қизиқувчанлик, қолаверса, "тирик шоирлар"ни ўз кўзим билан кўриш мақсадида Ёзувчилар уюшмасининг йилларига кўп келардик. Машраб Бобоев албатта хар кўрганимизда Миртемир домлага суянч бўлиб, мушоира залига етаклаётган, ё бўлмаса "Шарқ юлдузи" журнали йўлақларида ким биландир суҳбатлашган, гоҳ эса мук тушиб, журнал учун материал тайёрлаётган бўларди. Ниҳоят, оиламиз қадрдон — Отаёр аканинг хонадонидан бир неча марта саломлашиш насиб этди. Машраб ака хар доим ёш ижодкорлар ардоғида бўлган. Кейинчалик, орадан йиллар ўтиб, бир даргоҳда — Ўзбекистон Миллий ахборот агентлигида хизмат қилдик.

Машраб ака таржима тахририятининг бош муҳаррири эди. Қачон қараманг, албатта компютер қаршида илҳом билан ишлаётган бўларди. Гоҳ-гоҳ ҳузурига режиссёр Маҳмад Муҳамедов, таржимон Низом Комилов келиб қолар, ўшандагина суҳбат чўзил-бел кетарди.

Шундай кунларнинг бирида телевизорда Машраб Бобоевнинг "Кўнгиш кўчалари" телесериали намойиш этила бошлади. Кириб у кишини табриклаган бўлдим. Гап орасида "Бундай катта камровли ишларга қачон вақт топасиз-а, Машраб ака", деганимни билмай қолдим. Бунинг устига мен ҳам "Кўнгиш ови", деган бир нарсаларни қоралаб юрибман, деб иккинчи марта қовун турширигандан уялиб кетдим. Кўнгишнинг ўтганини сезган Машраб ака аялдилар чоғи, "Ёзувчингиз, фақат кўнгишнинг тусидагина ёзинг", "Кўнгиш ови"ни эса ёзиб бўлганингиздан кейин бир кўрсатарсиз", дедилар хотиржам. Билишимча, ўша пайтда Машраб аканинг "Кўнгиш кўчалари" пешма-пеш суратга олинаётганида, шу боис, сериал режиссёри асарининг давомини қабул қилиб олиш, маслаҳатлашиш учун бу ерга тез-тез келиб турарди. Шундан сўнг, деярли хар

куни "Кўнгиш кўчалари"да сайр этакдан бўлдик.

Бир кун Машраб ака хоналарига таклиф қилиб қолдилар. Кайфияти чоғ, бир галириб ўн кулади. "Мен "Кўнгиш кўчалари"

Яхшилар Ҷаи

га қалам ҳақи олдим... Табиийки, бундай пайтда "Қанча?", "Чўғи баландми?" деб сўраш ододдан эмас. "Баракасини берсин!" дедим.

"Мен онажоним, Ватанимга саксон етти минг сўм солиқ тўлаб, давлатим ривожига ўз хиссамни қўшганимдан мамнунман, бу ёни сўтгай ҳалол", дедилар сёйфони очиб. Ҳақиқатан ҳам анчагина пул бор экан. Хавотирга тушдим. Ахир, Машраб аканинг қўли очиклигини билардим-да. Ҳозир эшикдан бирор нарса келиб, обидида қилса, у киши борини қўшқўллаб бериб юбориши тайин. Шу сабабли пуллари янгарга етказиб керак, деган мақсадда гапни айлантира бошладим.

"Хавотир олмаг, укажон, олдимизда катта ишлар турибди. Яна бир-икки режа бор. Укаларингизни уйлантириш, уяли-хойли қилиш, дегандай...". Демак, шундай хайрли ишлар бошланган экан, янганинг ҳам хабарлари бор, деб хотиржам бўлдим.

Машраб ака пулга меҳр боғламаган, қўли ҳам кўнгишдай очик инсон эди. Шоир Отаёр оғир дардини бошдан кечираётган пайтлар. Дардин бораган сари оғирлашганганини сезган тумандош ўртоқлари Отаёр аканинг 50 ёшга тўлиши муносабати билан тадбир ўтказиш учун Абдулла Шер, Муҳаммадали Қўшмоқов, Нуриддин Аминжонов каби шоирнинг ижодкор дўстларини Нарпайга таклиф қилишди. Отаёр аканинг устозлар қаторидаги қадрдон Машраб Бобоев ҳам уларнинг сафида эди. Меҳмонлар туман чеграсида эҳтиром ила кутиб олинди. Асосий тадбир ҳокимлик биносидан катта залда ўтказилиши мўлжал-

ланганига қарамай, учрашувлар "бир пиёла чай" устидаёқ бошланиб кетди. Шу кун Машраб Бобоевнинг атрофи мухлислар билан гавжум бўлди. Хўжаликлардан бирининг зилол сувли ховузи бўйида ҳам мухлислар Машраб акани қўйиб юборишмас эди. Шоирни қанча аямалик, "Кўнгиш кўчалари" мухлислари қуршовидан олиб чиқа олмадик. Дафъатан, муаллифнинг бу ерга келганини эшитган бир тракторчи йигит қўлида тори би-

КўНГИШНИНГ ЗИЛОЛ ЧАШМИ

дан даврага ўзини солди. Сўнг даврабошидан сериалда айтилаётган "Кўнгиш-а кўнгиш" кўшигини айтишга ижозат сўради. У Машраб Бобоевнинг қаршига келиб, қўшиқни маромига етказиб шундай ижро этдики, муаллиф тик туриб, одатига кўра Абдулла Шер, Муҳаммадали Қўшмоқов, Нуриддин Аминжонов кайта-кайта шу кўшиқни эшитди. Ҳамма ўрнидан туриб уларни олқушлаб турди.

Кўш Қоратоғнинг кўз илғамас чўқисидан туриб, ўн саккиз яшар кўзининг юзидан бир дам алвонланди, сўнгра бағри ҳаяжонга тўлиб, уларнинг бошидан зарларини сочиб юборди, бахтиёр онларга шерик бўлди.

Мезбону мухлислар тарқалгиси келмас, кўнгишлар эриб, сув бўлиб оқарди. Даврада иштирок этган нарпайликлар хозиргача ўша учрашувни мароқ билан эслашади...

Иш кўп, бунинг устига шоирнинг ижод қўлами ортиб борапти. Ҳеч ўзини ўйламайдиган, авайламайдиган Машраб Бобоевни аяш, қолаверса, сермахсул хизмат қилиши учун ЎзАда шайроит яратиш мақсадида навбатчи хизмат машинаси ажратилди. Тасодифан Отаёр аканинг Миртемир домла шафарида, у кишининг рухсати билан исми қўйилган ўғли Машраб акага шофёрлик қилар диган бўлди. "Исминг нима, укажон?" деб сўради у. Шофёрнинг ўрнига мен жавоб бердим. Уни таништирдим. "Эй, шундайми? Отаси жуда яхши одам эди. Бегона эмас акансиз, бўлмаса бундай қиламиз, биласиз, Миртемир домла — улуғ инсон! Мен сизнинг исмигаизни айтиб қаҳиролмайман, укажон, хафа бўлмаг, шунинг учун бугундан бошлаб, мен учун "домла" бўлаёқингиз". "Қани домла, ўзларидан кўрсатди", деб машина рулини кўрсатдилар. Улар бир неча йил бирга ишлашди. Аммо бирор марта шофёрлик исмини айтиб қаҳиролмадилар. Машраб Бобоевнинг устозларининг исмига-да бўлган ҳурмати шу қадар улуғ эди.

У киши тенгдош ижодкорларнинг ҳаммасини ҳам шундай қадрлар, бирортасини иккинчиден ҳам кўрмасди. Масалан, Абдулла Ориповнинг янги асари ҳақида гап очилса, "Абдулла Орипов — бизнинг бахтимиз, ифтихоримиз", деб алқардилар. Эркин Воҳидов номи тилга кўчганида "Алломамиз", деб улуғларди. Шунинг учун бўлса керак, кимки қаршидан қикса, "Эй, Машраб ака!", деб қучоқ очар, бағридан қўйворгиси келмасди. Фарзандларини ҳам сизлаб гапирардиған бу инсондан ибрат оладиган хислатлар кўп эди.

Бир кун Жиззах томонга,

ҳамкасбаримиздан бирининг тўйига борадиган бўлдик. Қайтаётганимизда Машраб ака, "Уқтамжон, агар малол келмаса, эшонбобони ҳам бир кўриб ўтайлик", деб қолдилар. Мен бажонидил рози бўлдим. "Қаерга?" сўрадим Ташкентга кириб келгач. "Машинани тўғри уйингизга ҳайдайверинг", дедилар хотиржам. Етиб келдик. "Бир ўзим кирмай, сиз ҳам ҳамроҳ бўлинг", дедилар самимий. Биз Машраб аканинг ўғли Анваржон билан қўшни турамиз. Устознинг тавозе билан ичкарига таклиф қилишларига қараганда бу ерга мўйсафидроқ меҳмон келган бўлса, суҳбатлашиб ўтираемиз, дептиллар, деган ўй билан у кишининг изидан ўзимни ичкарига олдим. Машраб ака истикболга югуриб чиққан невараси Алломишни "Менинг эшонбобом" дея бағрига босиб, тўйиб-тўйиб хидладилар. Бу шунчаки бобо билан невара муносабати эмас эди. Бу катта авлоднинг кичик авлодга ҳурмати ва шукронаси эди.

Машраб Бобоев билан анча йиллар бирга хизмат қилиш насиб этганига, у кишидан одамгарчилик, қадр-қиммат нима эканлигини бироз бўлса-да, англаганимга шукр қиламан. Қон-қариндошдай бўлиб кетгандик. Машраб ака кўнгиш киши эди. Бирор марта, бирор масалада бировга истеҳзо қилганини ёки ранжиганини кўрмадим. У босиқ, мулоҳазали, ҳокисор одам эди. Ҳамма, "Менинг Ватаним", "Менинг байроғим", "Менинг устозим", "Менинг шоирим", деб гуруруланишни яхши кўрарди. Хар бир замондошнинг муваффақиятида у миллиатнинг юксалишини кўрарди ва қадрларди. Машраб Бобоевнинг фазилатлари, ижод маҳсули, айниқса, драматик асарлари етарлича талқин этилмаган, очилмаган қўриқлигига турибди. Унинг шеърлари ҳеч эскирмайдиган тўйғуларга йўрилган. Ҳис-ҳаяжон, мазмун моҳияти кўнгишнинг энг зилол чашмидан олингани учун ҳам ҳамиша жилоланиб туради.

Дунё — кенг...

САККИЗ ЙИЛДА 12 МИЛЛИМЕТР

Музликларнинг эриши оқибатида денгизлар сатҳининг кўтарилаётгани фақат олимларнигина эмас, атмосферанинг глобал даражада иссиби боис келиб чиқадиган талофотлар хавфи барчани ташвишлантирмоқда. Ҳолбуки, бу вақтинчалик жараён бўлиб, аслида Ернинг глобал даражада совуши кутилмоқда. Колорада университети олимлари бу борада биринчилардан бўлиб тадқиқот олиб боришди. Улар аэронавтика ва космик фазони ўрганиш бўйича АҚШ миллий бошқармаси (NASA) Ер йўлдошлари орқали олган маълумотлар таҳлилга асосланиб тарқатган маълумотга кўра, 2003-2010 йилларда жаҳон уммонлари сатҳи тахминан 12 миллиметрга кўтарилган. Бунга Гренландия ва Антарктида музликларининг эриши сабаб бўлган. Саккиз йил ичида Ердаги музларнинг массаси 4,3 триллион тоннага камайган. NASA мутахассислари таъкидлашчи, йўқолган музлик миқдори бутун АҚШ худудини қалинлиги 46 сантиметрли муз билан қоплашга етаркан. Бироқ амалда чўққилардаги муз қалқоқлари Ҳимолай, Помир ва Тибет тоғларида мавжуд. Бу тоғ чўққилари йилга атиги 4 млрд. тоннача муздан маҳрум бўлмоқда. Профессор Ж.Уарнинг айтишича, олинган маълумотлар иқлимнинг глобал ўзгаришига доир масалаларга ойдинлик киритади.

Умумжаҳон ёввойи табиат фондининг "Иқлим ва энергетика" дастури раҳбари А.Кокориннинг таъкидлашчи, ҳозирги иқлим ўзгариши шу аср охирига қадар давом этиб, у катта фожияларга олиб келмайдми. Денгизлар сатҳи, баъзан ваҳима қилнаётганидек, 5 ёки 20 метр эмас, атиги 1 метрга кўтарилади, ҳолос.

— Қайси ҳудудлар сув остида қолиши мумкин?

— Асосан ороллари сув босади. Масалан, Мальдив ороллари 50 йилдан сўнг сув остида қолиши мумкин. Бу ороллар денгиз сатҳидан ҳам жуда паст жойлашган. Мальдив ороллари ҳудудлари барча фуқаролари учун Цейлондан ер сотиб олиш ниятида. Сайёҳлик индустрияси ҳам кўчирилади. Тинч океанидаги кичик орол Тувалуни ҳам шундай қисмат кутмоқда.

Уммонлар сатҳи ўтмишда 40-60 сантиметрга кўтарилиб, тушиб турган. Тоғли олтойликлар Беринг бўғози орқали Америкага боришганда ҳам уммон сатҳи паст, бўғоз ўрнида эса бўйин бўлган. Бир неча минг йил аввал Скандинавия орол бўлганда океан сатҳи баланд эди. Палеоклим маълумотларига кўра бутун сайёрамизда ҳароратнинг бир даражада ошиши уммонлар сатҳи 20 метр кўтарилишига олиб келади. Бутун Антарктида музликлари эриб битиши учун уч минг йил керак бўлади. Бироқ иқлимнинг глобал даражада иссиби тез орада тугайди, негаки, биз янги музлик даврига яқинлашмоқдамиз. Шу сабабли Антарктида эриб улгурмайди. Муз парчалари улкан айбёрлар шаклида океанларга тушади ва сувни шу қадар совутиб юборадими, натижада эриш жараёнлари ўз-ўзидан тўхтаб қолади.

РЎЁБГА ЧИҚҚАН БАШОРАТЛАР СИРИ

Агар имтиҳон олдидан талаба: "Барибир ўтолмайман, йиқилман", деб ҳадиксирарканда, синавдан ўтолмаслиги тайин. Негаки, у имтиҳонга яхшилаб тайёрланиш ўрнига вақтини ортиқча ҳаяжонларга сарф этиб қўяди. Бундай "қароматғўйлик"нинг яна бир исботи қизларнинг йигитларга ишонсизлигида ҳам намоён бўлади. Бундай ишонсизликни сўз ва хатти-ҳаракатлари орқали онгига синдириб боришлари боис, қизлар ўзлари билмаган ҳолда, ёқтирган йигитларини салбий қиёфа касб этишга етаклаши ҳақ гап эмас. Оқибатда эса, ёқтирган йигитлари шу "сценарий" бўйича ҳаракат қилиб, уларни ташлаб кетганидан сўнг: "Айтмовдимми..." дея қароматлари вожиб бўлганидан хайрон ҳам қолишади.

Кўпчилик одамлар умр йўлларида "тақдир азал"га ёзилган, деб ҳисоблашади. Бироқ ана шу "тақдир азал"га ўз хатти-ҳаракатлари билан ҳисса ҳам қўлишади. Масалан, гоҳ биз мана шундай "қаромат"ларни болаларимизга билиб-билмай синдираемиз, яъни фарзандимиз киз бўлса: "Э, ундан математик чиқармиди", деб камситамиз ёки ўғил фарзанд шўрлик қила бошласа, "Сендан нақ бандитнинг ўзи чиқади", деб уларни "ақлли" ва "аҳмоқларга" ажратиб қўямиз. Бундай "қароматғўйлик"нинг ижобатини уларнинг тақдирлари орқали кузатиш қийин эмас. Муаллимларнинг хатто бошланғич синфлардан бошлаб ўқувчиларга шундай ёрлик ёпиштириши ҳам исзис кетмас экан.

Бундай ҳоллар давлатлар ўртасидаги муносабатларда ҳам намоён бўлади. Айтайлик, икки мамлакат ўртасида уруш қилиши мумкин, деб уларнинг бири шунга тайёргарлик кўра бошласа, бу ҳол уларнинг иккинчисига ҳам таъсир кўрсатади, ишонсизлик ортиб, мунофаа қучайтиради. Оқибатда, олов чиқиши муқаррар бўлиб қолади.

— Бу ўринда ҳулоса жуда оддий: у ёки бу хабарнинг тўричилиги ишонч ҳосил қилган киши, беихтиёр ўзини шунга мувофиқ тутадими, оқибатда ўша хабарнинг тўричилиги тасдиғини ҳам топади, — деб изоҳлайди бу ҳолни психология фанлари доктори А.Прошин. — Агар биз кимдан қандай натижа кутсак, албатта, кутганимиз содир бўлади.

Замонавий фан энди-энди ўргана бошлаган бундай фавқулоддалик — "ўз-ўзидан рўёбга чиқадиган қароматғўйлик" феноменини қадимги файласуфлар яхши билишган. Масалан, Сенеканинг шундай ибораси бор: "Одамни садокатли қилмоқчи бўлсанг — садокатли қиласан". Бу ҳақда "Инжин"да ҳам ёзилган: "Ишонинг ва, албатта, ишончингизга мувофиқ тарзда худодан берилади ҳам". Бу феномен жуда кўплаб тажрибаларда ўз тасдиғини топган.

Биринчи тажриба. Америкалик психоналитиклар Р.Кёртис ва К.Миллер илгари бир-бири билан нотаниш бўлган кўнгишларнинг икки жуфтга ажратишди. Синавдаги биринчи жуфтга ҳуфя равнида шериги уни ёқтиришини айтиб қўйишган. Иккинчи жуфтга эса, бунинг тескариси "синдирилган". Улар бир-бири билан мулоқотга киришганда биринчи жуфтликда ўзаро ҳамфиқрилик, бир-бирига мулозамат ва мунозарали масалаларда ҳам ўзаро ён бериш ҳолатлари кузатилган. Улар чиндан ҳам бир-бирларига ёқиб қолишган. Иккинчи жуфтликнинг эса мунозара ва ўзаро кеккайишдан боши чқмаган. Ҳақиқатан ҳам, улар бир-бирларини баттар ёмон кўриб қолишган.

Иккинчи тажриба. Узингизни ўзингизга "зерикарли ва мижгов", деб ишонтиринг ва сўнг дўстлар билан оқшомги учрашувга йўл олинг. Тез орада даврдошлар сизни ёқтиришмаётганини сезиб оласиз. Кутганингиз бўлади. Агар ўзингизни эътиборга нолийк, тентакнамо одам, деб ҳис қилсангиз, атрофдагилар ҳам сизни айнан мана шундай қабул қилишади.

Учинчи тажриба. Тез-тез ўшбу сөхрли сўзларни айтишга одатланг: "Сизни кўплардан марҳаматли, кўнгишдан одам, деб эшитдим ва сиз, албатта, мендан ўз ёрданингизни аямасиз. Мен сизнинг ўз ишини устаси эканингизга астойдил ишонаман"; "Сизнинг шартномада кўрсатилган барча шартларни ўз вақтида бажаришингизга ҳеч бир шубҳа қилмайман"; "Мен Сизга ишонаман". Бу сўзларни эшитган одамлар, албатта, ишончингизни оқлашга ҳаракат қилишади.

Интернет хабарларидан.

«Ўзбекнаво» эстрада бирлашмаси жамоаси танқили хонанда Райхон Фаниевага волидаи муҳтарамаси, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист

Тамара ШОКИРОВАнинг вафоти муносабати билан чўқур таъзия изхор этади.

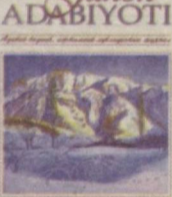
«ЖАҲОН АДАБИЁТИ» 2012 йил, 1-сон

Журналнинг янги йилдаги илк сониде аслиятдан қилинган таржима асарларга кенг ўрин берилгани алоҳида эътирофга молик иш бўлган. Жумладан, австриялик машҳур адиб, психологик новеллалар устаси Стефан Цвейгининг "Шахмат новелласи" асарини ёш таржимон Давронбек Мамарасулов олмон тилидан агардан бўлса, Музаффар Аҳмад ва Машариф Сафаров ҳамкорлиқда таниқли ёзувчи Отажон Тоғоннинг "Бегона" романини туркман тилидан ўтириб, ўқувчиларга тақдим этишган.

Ҳозирги замон турк шеърининг энг сўнги ютуқларини бир қатор забардаст ижодкорлар, жумладан, машҳур шоир Али Окбош шеърлари билан боғлашади. Журналнинг ушбу сониде туркчадан Тоҳир Қаҳҳор таржимасида Али Окбошнинг бир туркум шеърларини ўқийсиз. Озарбойжон мумтоз адабиётининг йирик вақили, ҳасос шоир Имомиддин Насимийнинг ижодий мероси намуналарини аслиятдан Эргаш Очиллов ўтирган.

Жаҳон адабиёти намояндалари ҳаёти, ижоди, қолаверса, шахсияти билан ўқувчиларни яқинроқ таништиришда журналнинг "Адиблар ҳаёти" рункида берилаётган таржима асарлар кўп келаётди. Ушбу сондаги А.Куприннинг "Чехов хотирасига" мақоласида (Ойгул Суюндиқова таржимаси) улуғ адиб тақдирини, умр йўллари ҳақида

ҳикоя қилинади. К.Момсеннинг "Гёте ва ислом" рисоласи таржимаси (олмон тилидан М.Умарўжаев ва И.Жабборов таржималари), шубҳасиз, ўзбек гётешунослигига қўшилган муносиб хисса-дир. Атоқли инглиз шоири Уистен Хью Одденнинг Г.Кружков қаламига мансуб ижодий портрети (рус тилидан М.Мирзо таржимаси) ўқувчиларни фарб шеъринидаги янги йўналишнинг улкан вақиларидан бирининг фаолияти

билан таништиради. Шунингдек, журналнинг ушбу сониде Муҳаммад Алининг "Жаҳонга айтилган сўз" номи публицистикаси, Наим Каримовнинг "Туркий оламнинг мунаввар фарзанди" мақоласи, Муҳаммадхон Холбековнинг "Оскар Уайлдининг эстетик олами", Тўра Мирзонинг "Эътиқод ва "Публик релейшнз", Дилфуза Хотамованин "Шарқ поэтикасида тасниф" сарлаҳали тадқиқотлари ва тақризлар берилган. "Мозийдан садо" рункида Б.Ставискийнинг "Қушон даври алоқалари" (Амир Файзулла таржимаси) мақоласи ҳамда Г.Эмарнинг "Сохибчангал" романи давоми ҳам журналнинг ушбу сониде берилган.

«ЁШЛИК» 2012 йил, 1-сон

Журналнинг ушбу сони "Мухаррир минбари" рункида берилган "Уйда тинчи бўлсин йигитнинг аввал..." сарлаҳали мақоласи билан очилади. "Адиб хонадонидан" рун-

ни остида таниқли навоийшунос, профессор Сўйима Фаниева ҳаёти, илмий-ижодий фаолияти ҳақидаги "Кўнгиш шамшироғи" мақоласи берилган.

Адабиётшунос олим, профессор Қозоқбой Йўлдошев билан мулоқотда адабий танқид ва танқидчи, адабий савия ва дарслик-қўлланмалар аҳволи, ижодкор, хусусан, мунаққид масъулияти мавзуларида қизгин фикр юритилади.

Назм саҳифаларида таниқли шоир Иқром Отамуроднинг янги туркуми, Бобомурод Эрали, Муҳайё Рустам қизи, Дилдора Раҳматова, Юсуф Худойқул ва бошқа шоирлар шеърлари ҳамда бошқа қаламқашларнинг машҳури билан танишасиз.

Исмоил Шумуроднинг "Қултепада кечган ҳангомалар" киссаси, Гулрух Ёрматованинги ҳикоялари, жаҳон ҳикоячилиги намуналаридан Ҳерманн Хессенин "Муз устидаги ошиқ" ҳикояси (олмон тилидан Мирзаали Акбаров таржимаси) наср илҳомландари эътиборига ҳавола этилган.

Шунингдек, журналнинг ушбу сониде адабиётшунослар ва тадқиқотчилардан С.Матжоннинг "Шоирнинг бадий олами", Д.Абдиевнинг "Уйғун жозиба", Х.Тўлибоевнинг "Олим ҳақида олтин сўз", С.Қуронованин "Ибтидо ва модерн" сингари адабий танқидий мақолалари ҳам эълон қилинган.

Қалб сари санолари

Бадий ижоднинг тилсимли дунёси инсон қалби хайратлари, ҳасратлари, уқубату қувончлари билан бойдир. Бу туйғулар, кечинмалар таснифини ифода этишнинг услуби, йўли, қўйинги, жанри истеъдод эгасининг ўзига хос қалб ва руҳ муштараклиги билан белгиланади. Кимидир ёзувчи ёки шоир деб атамоқ эса ана шу ижодий ҳодисанинг маҳсули — асарларда бўй кўрсатади.

Истеъдодли ёзувчи Уйғун Рўзиевнинг "Ўзбекистон" нашриётида чоп этилган "Тонгда қайтган калтарлар" дея номланган ҳикоялар тўплами ҳам адабиётимизда яна бир ўзига хос қаламқашнинг қамолга етиб келаётганидан дарак беради. Ёзувчи қаламга олган мавзулар ҳам кўҳна, аммо абадий салмоқдор инсоний кечинмаларни ўзида қамраб олганлиги билан қизиқарли ва умуминсонийдир. Йигирмага яқин катта-кичик ҳикоялардан таркиб топган ушбу тўпламдаги ижод маҳсулларида одам ва олам, табиат ва одам табиати, кишилар қалби тубида таҳлилини кутиб ётган туйғулар шарҳи, турли хил зиддият, ҳаётий ҳодисотлар ўзининг хос ифодасини топган. Балки насрнинг муҳим вақифаларидан бири ҳам шудир. Самимий ифода, бекин нигоҳ, ёзувчи илган ҳақиқатларнинг ўқувчи қалбиде акс-садо бериши бу — адабиёт илҳомландари учун яхши учрашувдир.

Тўплам беш минг нусхада чоп этилган. Муҳаррир — М. Йўлдашева.

Муроджон УНГАРОВ ЧИЗГАН СУРАТ.

Маданият ва спорт ишлари вазирлиги «Ўзбектеатр» ижодий-ишлаб чиқариш бирлашмаси Андижон вилояти «Лола» кўйрочқ театри директори **НОЗИМ АШУРОВ**нинг вафоти муносабати билан марҳумнинг оила аъзолари ва ақинларига чўқур таъзия изхор этади.

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси ва «Ижод» жамоат фонди уюшмаси аъзоси Ашурвали **Жўраева** укаси **АБДУСАХАТ ЖўРАЕВ**нинг вафоти муносабати билан чўқур ҳамдардик билдиради.

Маданият ва спорт ишлари вазирлиги жамоаси вазирлик архив мудири Гулнора **Абдушукурова**га турмуш ўртоғи **Пўлатжон АБДУШУКУРОВ**нинг вафоти муносабати билан чўқур таъзия изхор этади.

МУАССИСЛАР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МАДАНИЯТ ВА СПОРТ ИШЛАРИ ВАЗИРАЛИГИ, ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ

ҲОМИЙ: «МАТБУОТ ТАРКАТУВИ» АКЦИЈАДОРЛИК КОМПАНИЈИСИ

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

Манзилсимиз: Тошкент — 100083, Матбуотчилар кўчаси, 32
Қабулхона — 233-52-91 Электрон манзилсимиз: uzas@b2c.uz
Котибхона — 233-49-93

Танқид ва адабиётшунослик бўлими: 236-56-50 Санъат бўлими: 236-56-48
Ижтимоий ҳаёт бўлими: 236-57-42 Назм ва наср бўлими: 236-58-55

Баш муҳаррир Саъдулла ҲАКИМ

Ташхиритида келган кўнгишлар таҳлими этилмайди ва муаллифларга қайтарилмайдми. Муаллифлар фақат ташхирит нуктаи назаридан фарқлашиши мумкин.

Масъул котиб — **Асрор СУЛАЙМОНОВ**
Навбатчи муҳаррир — **Гулчехра УМАРОВА**
Саҳифаловчи — **Элёр ГАҲМУДОВ**

«Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмахонаси.
Босмахона навбатчи: Ёзув Турон кўчаси, 41 ўй

Босишга топшириш вақти — 20.00. Босишга топшириди — 21.48

ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ. СОТУВДА НАРХИ ЭРКИН

Газета Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлигида 13.06.2007 йил 0283-рақам билан рўйхатга олинган. Адади — 7284 Буюртма Г — 244. Ҳажми — 3 бома табоқ А-2. Нашр кўрсатиши — 222. Ташхиритлар учун — 223. 1 2 3 5